



JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Gelis 26.09.2022
Published /Yayınlanma 30.11.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Tosun, A. (2022). Kentsel dönüşümün kapitalist bir yansıması: Ekonomi-politik yaklaşım. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(89), 2190-2209.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3312>



Ali TOSUN

<https://orcid.org/0000-0001-7908-964X>

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Karaman / TÜRKİYE

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN KAPİTALİST BİR YANSIMASI: EKONOMİ- POLİTİK YAKLAŞIM

A CAPITALIST REFLECTION OF URBAN TRANSFORMATION: THE ECONOMY-POLITICAL DIMENSION

Issue/Sayı: 89

Volume/Cilt: 9

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Kentler, ilk kurulma zamanları belli olmamakla beraber insanlar tarafından kurulan ve insanların çeşitli insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere toplandıkları alanlar olarak ifade edilebilir. Gündelik hayatta olanakların artması ile çeşitli ekonomik ve sosyal gereksinimlerin sağlanması amacıyla kent mekânları dönüşen/dönüştürülen bir yapıya kavuşmuştur. Özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra kentlerin statüsü büyük bir başkalaşıma uğramış, kent fonksiyonları artmaya ve çeşitlenmeye başlamıştır. Büyük toplumsal olaylar ve akabindeki büyük göçlerle kentlerin nüfus kapasitesi artmıştır. Bu noktada kent sorunları ortaya çıkmış ve altyapı sorunu, konut yetersizliği, çarpık kentleşme ve gecekondular gibi toplumsal yapıya zarar veren durumlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlara kent planlamaları ile çözüm bulunmaya çalışılmış ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte yenileme/yenilenme ve restorasyon çalışmaları ile beraber büyük kentsel dönüşüm uygulamaları ortaya çıkmıştır. Kent doğasını bozan ve kent güvenliğine zarar verdiği düşünülen gecekondular ve kaçak yapılaşma başta olmak üzere çöküntü alanların dönüşümü başlamıştır. Bu noktada ekonomik amaçların kentsel yenilenme/dönüşümü hızlandırıcı bir etkisi söz konusudur. Özellikle neoliberal politikaların gayrimenkul alanındaki etkisi gözle görülür bir duruma gelmiştir. Kent mekânlarının dönüştürülmesi süreci, ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Yerel ve ulusal çapta büyük projeler kentsel dönüşümlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kentsel rantların ortaya çıkması ve belirli kesimlerin yararına olacak şekilde dönüşüm/yenilenme uygulamalarının yapılmasının ise, kentsel dönüşüm ruhuna aykırı bir şekilde dezavantajlı kesimlere zarar verdiği gibi onların yerinden etme politikalarına da zemin hazırladığı savunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi-Politik Yaklaşım, Kentsel Dönüşüm, Kent Kuramları, Kentsel Yenileme, Neoliberalizm.

ABSTRACT

Cities can be expressed as areas established by people and where people gather to meet various human needs, although the time of their first establishment is not known. With the increase in opportunities in daily life, urban spaces have gained a transforming/transformed structure in order to meet various economic and social needs. Especially after the Industrial Revolution, the status of cities has undergone a great metamorphosis, and city functions have begun to increase and diversify. The population capacity of the cities increased with the great social events and subsequent great migrations. At this point, urban problems have emerged and situations that damage the social structure such as infrastructure problems, lack of housing, unplanned urbanization and slum problems have emerged. It has been tried to find solutions to these problems with urban planning and especially in the process after the Second World War, major urban transformation practices have emerged with the renewal / renewal and restoration works. The transformation of the depressed areas, especially the slums and illegal construction, which is thought to disrupt the nature of the city and harm the security of the city, has begun. At this point, economic objectives have an accelerating effect on urban renewal/transformation. In particular, the effect of neoliberal policies in the real estate field has become visible. The process of transforming urban spaces varies from country to country. Major projects on a local and national scale have emerged as a result of urban transformations. It can be argued that the emergence of urban rents and the implementation of transformation/renewal practices for the benefit of certain segments not only harm the disadvantaged segments in a way contrary to the spirit of urban transformation but also lays the groundwork for their displacement policies.

Keywords: Economic-Political Approach, Urban Transformation, Urban Theories, Urban Renewal, Neoliberalism.

1. GİRİŞ

Kentsel dönüşüm/yenileme çalışmaları, günümüzde kentlerdeki sorunları ortadan kaldırma, vatandaşların daha sağlıklı bir çevrede yaşamalarını sağlayarak ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Son yıllarda teknolojinin büyük bir hızla gelişmesi ve yapı teknolojisindeki ilerlemeler, kent mekânlarının yenilenmesini kolay bir hale getirmiştir. Yapılan mekânsal dönüşümler kentlerin yaşanabilirliğini artırmanın yanında konut sorunlarını da çözüme taşımaktadır. Doğal afetlerin varlığı ile risk taşıyan yapıların yıkılarak yenilenmesi amacıyla da sürdürülen kentsel çalışmalar, hem yerel hem de merkezi yetkililerin yönetim mantığıyla hareket edebilmesini zorunlu kılmaktadır. Yerel ihtiyaçlara uygun şekilde gerçekleştirilmesi gereken mekânların dönüşüm süreci, hem hukuki hem de kurumsal yapılarla uyumlu olmak zorundadır. Kentsel dönüşüm politikalarının bu çerçevede ortaya çıktığı görülmektedir.

Kentsel dönüşüm projeleri/uygulamaları, kent sakinlerinin hayatlarını kolaylaştırıcı politikalarla yaşam alanı bulmasını sağlamaktadır. Yapılan çalışmaların kamu yararı amacıyla ortaya konulması ve yenileme çalışmalarının bu şekilde ele alınması önemlidir. Ancak kent alanlarındaki çıkar çatışmaları, kentsel dönüşüm sürecine de zarar veren bir boyuta gelmiştir. Kentsel alandaki dönüşüm amaçları ve sermayenin/kapitalizmin hedefleri, sürecin ve dönüşüm politikalarının neoliberal politikalarla paralel bir şekilde ilerlemesine neden olmaktadır. Bu açıdan Türkiye'deki kentsel dönüşüm sürecinin de bundan dünyadakine benzer bir şekilde etkilendiği savunulabilir. Kentsel dokuyu iyileştirmek ve risk taşıyan mekânların sağlıklı hale getirilme amacı, farklı bir boyuta evrilerek insanların yerinden edilmesine ve soylulaştırma politikalarının gerçekleştirilmesine kadar gidebilmektedir. Dönüşüm politikalarının buna göre şekillendiği ve yasal bir boyut kazandığı da görülebilmektedir. Kent alanlarındaki mekânların ekonomi-politik bir yaklaşımla ele alınarak birçok ihtiyacın göz ardı edilmesi ve sermaye izdüşümünde politikaların oluşturulması, kentin sosyal yönünü sekteye uğratmış ve üst gelir grubuna sahip belirli kişilerin kenti neoliberal politikalarla amaçları doğrultusunda şekillendirmelerine zemin hazırlamıştır.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM

Kentsel Dönüşüm veya kentsel yenilenme, hem yerleşim düzeni hem de iyileştirme olanağı bulunmayan yapıların onararak veya bir kısmının/tamamının ortadan kaldırılarak yaşanabilir hale gelmesi olarak tanımlanabilir (Keleş, 2004: 139-140).

Kentsel dönüşüm; çeşitli sebeplere bağlı olarak kullanılamaz hale gelmiş, eskimiş, köhneleşmiş, yıpranan ve terk edilen mekânların şehrin kentsel dokusuna uygun bir şekilde günümüzün sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlara paralel olacak şekilde değiştirilmesi, dönüştürülmesi ve yenilenerek, canlandırılarak kente kazandırılması olarak ifade edilebilmektedir (Özden, 2006). Ülkeden ülkeye farklı isimlerle de ifade edilen kentsel dönüşüm/yenilenme, özellikle Avrupa ve Amerika bazında ele alındığında gelişen ve büyüyen kentlerin rahatsız edici durumlarının ortadan kaldırılmasına yönelik gerçekleştirilen hükümet politikalarını ifade ederken aynı zamanda kentlerin gelişime açık olmasını ve korunma projelerinin genişletilmesini esas alan uygulamalar olarak görülmektedir.

Kentsel yenilenme, kentin yeniden üretimi olarak da ifade edilirken, kentin yapısal olarak maruz kaldığı olumsuz durumun ortadan kaldırılmasına yönelik yenileme, yeniden geliştirme, canlı hale getirme, koruma, sağlıklı bir duruma getirme gibi müdahale-uygulamanın bir tanımı olarak değerlendirilebilir (Özkan, 2003). Başka bir yönden ele alındığında ise, farklı nedenlerle köhneleşmiş eskimiş veya bozulma sürecini derinden hissedilen kentin tümünün veya değerli bir parçasının kazandırılması politikalarıdır. Bu uygulamalar veya süreç, kentin fiziki alanlarından; tarihi dokularına, terk edilmiş sanayi alanlarından kullanılmayan tersane ve konutları içerdiği gibi; kültürel ve sosyal aktiviteleri, bütün kenti ve bölgeyi doğrudan etkileyebilen problemleri de içerir. Çünkü, bir bölgede veya alanda yaşayan insanlar ile kültürel, sosyal ve ekonomik özellikler, kent planları ile birleşebilmektedir. Dolayısıyla yeni arsa alanları üretmek ve yeni yerleşim bölgeleri açmak kentin sorunlarını ortadan kaldırmamaktadır (Özdemir Metlioğlu, 2021: 13).

2.1. Kentsel Dönüşümün Tarihsel Boyutu

Kentsel dönüşüm sürecinin başlamasında; bütün dünyada dönemin politik, sosyal ve ekonomik şartları etkili olmuştur. Bundan dolayı, yaşanan dönemin genel özelliklerine göre bir kentsel dönüşüm planlaması/politikasının benimsendiği ifade edilebilir (Gürler, 2009: 47-48).

Kentsel dönüşümün, Avrupa'da Sanayi Devrimi ile ortaya çıktığı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında da hızlı bir şekilde yaygınlaştığı savunulabilir. Avrupa'da Sanayi Devrimi sonrası kentlere büyük göçler

gerçekleşmiş ve kentlerde de ekonomik/sosyal açıdan huzursuzluklar ile çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu sebeple kentte bazı düzenleme ve planlamaların yapılması bir zorunluluk haline gelmiştir. 1850'li yıllarda Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da kırsal alanlardan şehirlere doğru yoğun bir göç olmuş ve bu kentlerin artan nüfusun sonucu olarak çeşitli ekonomik sorunlar, yerleşim sorunları, sağlık sorunları ve toplumsal huzursuzluklar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların ileriki zamanlarda kentlerde ciddi çöküntülere yol açtığı görülmüştür. Bu olumsuzluklar nedeniyle 1870-1880 yılları arasında Avrupa'da hemen hemen tüm şehirlerinde geniş kapsamlı kent planları/uygulamaları ile modern alanlar/bölgeler ortaya çıkmıştır. Bu durum kentlerin yeniden yapımı ile endüstrileşme boyutunda ifade edilebilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise savaşın toplumlarda meydana getirdiği yıkımlar ile kentlerin tahrip edilmesi kentsel alanların dönüşüme ve yenilenmeye olan ihtiyacını gözler önüne sermiştir. Bunun neticesinde Avrupa'da birçok alanda kentsel dönüşüm projeleri/politikaları uygulanmaya başlanmıştır (Demirkıran, 2008).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da tahrip edilen/yıkılan kentlerin yeniden inşa edilmesi ve ıslah edilip canlandırılması mecburiyeti ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da kentlere ilişkin planlar önemli hale gelmiştir. Kent planlarının öneminin artması, kentsel dönüşüm alanında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya ve Fransa'da bilinçli çalışmaların yapılmasına katkı sağlamıştır. Örneğin; Amerika'da *New Heaven* kenti yenileme çalışmaları, Almanya'da, İkinci Dünya Savaşı'nın ve Adolf Hitler'in izlerini silmek için yapılan projeler, İngiltere'de Sanayi Devriminin etkisi ile meydana gelen işçi kentlerini daha yaşanabilir hale getirmek için yapılan projeler, Fransa'nın ise ülkesindeki çatışmaları, isyanları önlemek ve kontrol etmek için kentsel dönüşüm/yenileme projeleri yapılmıştır (Demirkıran, 2008).

1800'lerin başlarında *Park Hareketi* olarak ortaya çıkan kentsel dönüşüm, kent ve doğayı buluşturmaya amaçlamıştır. Bu amaçla 1844'te Liverpool'da *Birkenhead Parkı*, 1845'te Londra'da *Victoria Parkı* ve 1863'te de New York'ta *Central Park* inşa edilmiştir. Park Hareketinin haricinde aynı zamanlarda, kentin önemli yerlerinde büyük caddeler açılmış ve kentsel projelerin hayata geçmeye başladığı politikalar geniş bir alana yayılmıştır (URL1). Kentlerdeki dönüşüm/yenileme politikalarında önemli bir etkiye sahip olan gelişme, 1900'lerin başında, İngiltere'deki *Modern Kent Hareketi* ile *Bahçe Kent Hareketi'dir* (Phillips, 1977: 13- 15). Modern kentin kent planlamasındaki tanımında Atina Sözleşmesi'nde belirlenen esaslarına göre, modern kentin temiz/sağlıklı olması önem taşımıştır. Kentlerde işlevsiz alanlarının yıkılması ve bu alanlar tekrar yenilenirken/düzenlenirken yeşil alanlarla beraber görsel açıdan da etkileyici bir kent dokusunun ortaya konması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Akkar, 2006: 31).

1945-1960 yılları arasında Amerika'da merkezi yönetimin liderliğinde kentsel dönüşüm politikaları oluşturulmuştur. Bu politikalarda yerel yönetimlerin güçlendirilme esasları/amaçları söz konusu olmuştur. Bu noktada yerel hükümetler ile merkezi hükümet arasında bir işbirliği yapmak adına merkezi hükümetçe hazırlanan rehberler yerel birimlere dağıtılmıştır. Bu politika ve stratejilerde kent içi alanlar ile kent dışındaki kenar mahallelerin temizlenmesi amacı ifade edilmiştir. Çok katlı evlerin yapılması esas alınmış ve kent merkezlerinde ekonomik yönden ticareti geliştirecek ofislerin inşa edilmesi için düzenlemeler yapılmıştır (Couch ve Fraser, 2003: 4-6). Bu durum, kentlerin savaş sonrasındaki yeniden inşası amacına hizmet etmesi olarak değerlendirilebilir.

Sanayinin yerelleşmesi ve fiziksel müdahalelerin büyük bir etkisinin olduğu 1960 ile 1980 yılları arasındaki süreçte, çöküntü alanların temizlenmesi ve yıkılıp yeniden inşa edilme politikalarının kentsel sorunları ortadan kaldıramadığı görülmüştür. Uygulanan politikaların kentin belli başlı sorunlarını ağırlaştırdığı görülmüştür (Kocabaş, 2006: 5-7). Bunun sonucunda fiziksel bozulma ile toplumsal bozulma ortaya çıkmış ve incelenmeye değer bir sorun haline gelmiştir. Toplumsal sorunlara dikkat çekilerek alan odaklı projelerin bu dönemde yoğunlaştığı ifade edilebilir. Bu yaklaşım ile beraber katılım kavramı da ortaya çıkmıştır. Bunun bir örneği olarak 1970'lerde İngiltere'de merkezi idare ve yerel yönetimlerin, vatandaşların da olduğu katılım odaklı kentsel yenileme/dönüşüm projeleri geliştirdikleri görülmüştür (Bailey ve Robertson, 1997: 173). Yoksul kesimlerin yaşadığı alanların kentsel dönüşüme uğraması nedeniyle bu bölgelerde yaşayan alt tabakanın yerlerinden edildiği ve kent alanlarının toplumsal karakterinin dönüştüğü savunulabilir. Bunun örneklerinin, Fransa'da ve İngiltere'de sonraki süreçte ise New York gibi gelişmiş kentlerde ortaya çıktığı söylenebilmektedir (Smith, 2006: 20-21).

Kentsel dönüşümün Amerika'daki uygulamalarının genelde, etnik azınlıklar ile siyahi grupların yerlerinden edilmesi ile sonuçlandığı söylenebilir. Bundan dolayı uygulanan bu kentsel dönüşüm

planlamalarının, siyahları yerinden etme ya da devletin zorla yıkımı (federal buldozer) olarak anıldığı ifade edilebilir. Bu durumun sonucu olarak mekânsal farklılaşma ve sosyal ayrışmanın meydana geldiği savunulabilir (Andersen, 2004: 190).

1970'li yıllarda Petrol Krizi ile meydana gelen enerji sorunları, ekonomik krizlerin çıkmasına ve sosyal-politik yapılarda değişime neden olmuştur. Haliyle kentsel dönüşüm politikalarının da içeriği bundan etkilenmiştir. Bu dönüşümün en iyi görüldüğü mekânların başında kentler gelmiştir. Yerleşme politikaları katılımı da beraberinde getirmiş ve çok aktörlü politikalar kentsel dönüşümde söz konusu olmuştur. Dolayısıyla bu yıllar, devletin yerleşme politikaları vasıtasıyla katılımcı uygulamaları benimsediği yıllar olarak ifade edilmektedir (Roberts, 2005; Uzun, 2006: 46).

1980'li yıllar ve sonrası dünyada pek çok alanda değişimin olduğu bir döneme tekabül etmektedir. Bu durumun kentlerde de önemli etkiler meydana getirdiği görülmüştür. Atıl ve çöküntü haline gelmiş kentsel bölgelerin yeniden yapılandırılıp ekonomik canlanmanın sağlanması, politikaların esasını oluşturmuştur. Dönemin bir özelliği de birden fazla aktörün ve işbirliğinin etkin olmasıdır. Avrupa'da bu duruma örnek olarak; Rotterdam'daki *Waterstad Projesi*, Londra *Canary Wharf*, Liverpool *Albert Docks Projeleri* verilebilmektedir. Bu politikalar ile kentlerin saygınlığı ve görünümü artırılmış, kent pazarlaması da önemli bir noktaya getirilmiştir (Parkinson, 1996: 13-15).

2000'li yıllara gelindiğinde ise kentsel alanların yenilenme ve dönüşüm uygulamalarında yerel yönetimlerin daha fazla yetkiye sahip oldukları söylenebilir. Bu dönemin rekabetçi ve işbirlikçi yönetim anlayışı uluslararası alanda da yankılanmıştır. Bu dönemlerde kentlerin ekonomik, fiziki, çevresel ve toplumsal boyutlarına vurgu yapılmış, yasal ve kurumsal planlamaların daha verimli olacağı düşüncesi de hakim olmuştur. Avrupa Birliği tarafından Fransa'da düzenlenen *Avrupa'da Kentsel Yenileme ve Konut Politikasında Uyum Konferansında* büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerinde, hem yerel hem ulusal hem de özel yatırımcıların olmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Smith, 2006: 24-30).

Tablo 1. Kentsel Dönüşümün Evrimi Tablosu

<i>Dönem Politika Türü</i>	<i>1950'ler Yeniden İnşa Etme</i>	<i>1960'lar Yeniden Canlandırma</i>	<i>1970'ler Yenileme</i>	<i>1980'ler Yeniden Geliştirme</i>	<i>1990'lar Yeniden Üretim</i>
<i>Temel Strateji ve Yöneliş</i>	Şehirlerin köhne alanlarının genellikle mastur plana dayalı olarak yeniden inşası ve banliyölerin büyümesi	1950'lerin anlayışının devam etmesi, banliyölerin büyümesi, saçaklanmalar, ilk esenleştirme çabaları	Yenilenme ve semt projelerinde yoğunlaşma, yakın çevre gelişimlerinde devam	Birçok temel gelişim ve yeniden gelişim projeleri, onanma projeleri, şehir dışı projeleri	Politika ve uygulamalarda daha etraflı yaklaşımlara yönelik, bütünleşmiş eğitime daha fazla önem
<i>Temel aktörler ve finansman sahipleri</i>	Merkezi ve yerel hükümet, özel sektör girişimcileri	Kamu ve özel sektör arasında denge sağlamaya yönelik	Özel sektörün artan rolü ve yönetimlerde desantralizasyon	Özel sektöre ve uzman birimlere önem verilmesi, artan ortaklıklar	Ortaklıkların hâkimiyeti
<i>Eylemin alansal boyutu</i>	Yerel ve mevzi düzeyin vurgulanışı	Eylemlerde bölgesel düzeyin ortaya çıkışı	Önce bölgesel ve yerel düzey, sonra yerel düzeyin öne çıkışı	1980 başlarında mevzi ölçekte, ardından yerel ölçekte yoğunlaşma	Stratejik perspektifin yeniden sunumu, bölgesel eylemlerin gelişimi
<i>Ekonomik odak</i>	Az miktarda özel sektör yatırımı, genelde kamu sektörü yatırımları	1950'lerin devamında özel sektörün artan önemi	Kamunun zorunlu kaynakları ve özel yatırımlarda artışlar	Seçici kamu fonları ile özel sektörün hâkimiyeti	Kamu özel sektör ve gönüllü fonlar arasında giderek artan denge
<i>Sosyal içerik</i>	Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Sosyal koşulların ve refahın geliştirilmesi	Toplumsal temelli eylemler ve artan yetkiler	Son derece seçici devlet desteği ile toplumun kendi işini kendi görmesi	Toplumun rolünün önem kazanması
<i>Fiziksel Durum</i>	İç bölgelerin ve yakın çevre gelişimlerinin tekrar önem kazanması	Mevcut alanların 1950'lerin esenleştirme eylemleri paralelinde iyileştirilmesi	Köhne şehirsal alanların yaygın olarak yenilenmesi	Yerine geçme ve yeni gelişim temel projelerinin hazırlanması	1980'lerden daha mütevazı koruma
<i>Çevresel yaklaşım</i>	Peyzaj ve yeşillendirme	Seçici iyileştirmeler	Yeni buluşlarla yapılan çevresel iyileştirmeler	Daha geniş açılı çevresel yaklaşımlar	Geniş kapsamlı sürdürülebilir çevre fikrinin sunumu

Kaynak: (Roberts, 2005; Yerebasmaz, 2006)

Kentsel dönüşüm evrimi ele alındığında kentlerin yeniden inşa sürecinin hedeflendiği görülmektedir. 1960lı yıllarda ise kentlerin yeniden canlandırılma politikalarının ağır bastığı görülmektedir. Kentsel dönüşümün sonraki evrelerinde de yenileme, yeniden geliştirme ve yeniden üretim biçiminde gerçekleştiği söylenebilir. Kentsel dönüşümün dönemlere göre farklı amaçlarla politikalar oluşturduğu söylenebilmektedir.

2.2. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentsel dönüşüm sürecinin gerçekleştirilmesi kent mekânlarında belirli yöntemlerin kullanılması ile mümkün olmaktadır. Bu noktada çeşitli mekânsal uygulamanın hayata geçtiği söylenebilir. Kentsel dönüşüm uygulamaları; *kentsel koruma*, *kentsel iyileştirme*, *kentsel yeniden canlandırma*, *kentsel yenileme* ve *kentsel soylulaştırma* olarak görülebilir. Bu bölümde bunlar yer almıştır:

Kentsel koruma, kentlerin belirli bölgelerinde bulunan mimari ve tarihsel değerlerin tehlikelerden korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını ifade eden kentsel koruma, kentlerde uygulanan bir yöntemdir (Keleş, 2004: 93). Toplumsal değerlerin korunması amacının ağır bastığı bu yöntemlerde kentlerin vizyonu da sağlanmaya çalışılır. Bu da kültürel ve ekonomik sonuçları beraberinde getirmektedir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 4). Koruma, toplumların kültürel değerlerinin korunması noktasında kentsel alanda önemli bir etkiye sahiptir. Bu etkiyle mekânların sağlıklı hale getirilmesi de söz konusudur (Polat ve Dostoğlu, 2007: 54). Korumadaki esas amaç, değerlerin korunarak geleceğe aktarılmasının sağlanmasıdır.

Kentsel iyileştirme, rehabilitasyon anlamına gelmektedir. Daha iyi duruma getirme olarak da tanımlanabilir. Kentsel iyileştirme, sağlıklaştırma olarak da ifade edilir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 4-5). Kentsel iyileştirme, kentin eskiyen dokusunun ve çöken bölgelerin sağlıklaştırılmasına ve tekrar kullanımına katkı sağlamaktadır. İyileştirme kavramının çöküntüye uğramış bölgelerin belli alanlarının kısmi sağlıklaştırma veya iyileştirme ile yeniden kullanıma açılmasını ifade ettiği belirtilmektedir (Şahin, 2008: 93). Kentsel iyileştirme, tamamıyla bozulmamış bölge veya alanların daha yaşanabilir hale gelmesi için yapılan faaliyetleri de ifade etmektedir (Keleş, 2004: 431-433).

Kentsel yeniden canlandırma, revitalization sözcüğünün karşılığı olan yeniden canlandırma; fiziksel veya sosyo-kültürel açılardan çöküntü sürecini yaşayan kent alanlarındaki bozulma faktörlerini ortadan kaldırma veya buna bağlı olarak alınan önlemleri ifade eder. Yaşamakta olan kentsel alan parçalarının, çöküntüye neden olan faktörlerinin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Genç, 2008: 414). Kentsel yeniden canlandırmanın temel amacı; kenti canlandırıp aktif hale getirmektir (Erzene, 2013: 24). Kentsel yeniden canlandırma alanları bölge veya ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla belirli/kesin bir canlandırma taslağı bulunmamaktadır (Tiesdell ve Heath, 1996: 21). Tarihi kent alanları ve diğer alanlarda yapılacak yeniden canlandırma faaliyetleri tutarsızlıklar söz olduğu zaman başarısızlıkla da sonuçlanabilir (Oruç ve Giritlioğlu, 2008: 98). Bu sebeple canlandırmaya etki eden faktörler sağlıklı bir şekilde tespit edilip buna göre çalışmalar yapılabilir.

Kentsel yenileme/yenilenme, yoksulluk yaşayan alanlardaki insanların şartlarını iyileştirerek uygun stratejilerle çevrenin yaşanabilir hale gelmesi için yapılan eylem planlarını ifade etmektedir (Yiğitcanlar, 2001: 55). Yenilenmek istenen bölgelerin, günümüzdeki şehir hayatına uyum sağlamasının yanı sıra ticaret ve sanayi etkisiyle de toplumların gelişimine katkı sağladığı ifade edilebilir (Kubat ve Özden, 2003: 80-82). Sosyal-ekonomik açıdan çöküntü alanları için önemli bir etki yaratan yenileme politikaları, dezavantajlı kesimlerin yok edilmesinin de bir aracı olarak görülebilir (Bailey ve Robertson, 1997: 171).

Kentsel soylulaştırma kavramı; kentlerin yeniden yapılandırılması olarak ifade edilebilir (Andersen, 2004: 189-192). *Burjuvazileştirme* veya *seçkin hale getirme* anlamında da kullanılabilir. Yoksul kesimlerin yaşadığı alanlara zengin kesimlerin yerleşmesi/yerleştirilmesi olarak da tanımlanabilir. Soylulaştırma, kentsel açıdan ele alındığında farklı grupların yerleşmek istedikleri ve kentsel kalabalığın etkisinin nispeten daha az olduğu yerleri ifade etmektedir. Featherstone'ye (2005: 177) göre soylulaştırma kavramı; kentsel alanlardaki ayrışmadır, dönüşüm ve yeniden yapılanma sürecinin neticesidir. Soylulaştırmanın tersi durumunda da *süzülme* söz konusu olmaktadır.

2.3. Kent Kuramları

Özellikle son yıllarda kent alanlarında meydana gelen gelişmeler ve kentlerin farklı ihtiyaçlara göre dizayn edilmeye çalışılması, hem kuramsal/teorik kent çalışmalarını hem de yapılan fiziksel mekân

çalışmalarını etkilemektedir. Bu noktada kentlerin birer fenomene dönüştüğü ve teknolojik gelişmelerin sürecin daha hızlı ilerlemesine neden olduğu söylenebilir (Brenner ve Schmid, 2014: 732). Dünya nüfusunun büyük bir hızla artması ve insan ihtiyaçlarının karmaşık bir hale gelmesi, yaşam biçimleri başta olmak üzere kenti dolayısıyla kentleşme sürecini kuşatmaktadır. Özellikle çevre kirliliği, kaynakların azalması ve uluslararası ilişkilerin yoğunlaşmaya başlaması, dünyanın kentleşmeyle olan bağımlı anlamaya yardımcı olmuştur (United Nations [UN], 2016).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte kentleşme ile ilgili çalışmaların yoğunluk kazanması ve kent modelleri çalışmalarının yapılması toplumsal ilişkilerle kentin karşılıklı bağımlı da ortaya çıkarmıştır. Kentlerin şekillenmesi çeşitli düşünürlerce farklı şekilde ele alınırken kente olan bakış açısı da buna göre toplumu yönlendirmiştir. Castells'e göre kapitalizmin kente olan etkisi büyüktür ve bu noktada tarihsel bir süreç söz konusu olmuştur (1977: 80-81). Bu durum, kentin dolayısıyla kent modellerinin büyük bir oranda ekonomik bir yapıyla doğrudan ilişkili olduğu sonucunu düşündürmektedir. Ayrıca, kent çalışmalarının/düzenlemelerinin bir ekonomik temeli olduğu da bu noktada gözlemlenmiştir. David Harvey, şehri *üretim biçiminin hüküm sürdüğü bir alan* olarak ifade etmiştir. Ayrıca çıkar gruplarınca arazi rantının bu noktada temellendiğini ifade etmiştir. Bu özelliğiyle kent *evrensel ve homojen* bir karaktere bürünmüştür (Harvey, 1985: 13).

Kentlerle ilgili çalışmaların özellikle 1980 ve sonrasında büyük bir ilerleme kaydettiği söylenebilir. Özellikle yoksulluk, sosyal farklar/haksızlıklar, kentsel soylulaştırma, gecekondu sorunları ve ekolojik/iklimsel sorunlar kentlerin temelden ele alınmasına katkı sağlamıştır (Yetişkul ve Şenbil, 2011: 334). Kentle ilgili yazın alanında artan çalışmalar hem ampirik açıdan hem de eleştirel açıdan kentle ilgili modellerin/kuramların ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır/neden olmuştur. Bunun sonucunda kentleşme modellerinin veya kuramları *gezegensel kentleşme, postkolonyal kentleşme ve birleşmeler kentleşmesi* olarak üç grupta ele alınabilir.

Gezegensel kentleşme kavramı, kentleşmenin bir bütün olarak ele alındığı ve özellikle sermayenin buna yön verdiği bir durum olarak görülmektedir. Henri Lefebvre'nin 1970li yıllarda dile getirdiği bu kavram, günümüz kentlerinin liberal politikalarla şekillenmesi ile açıklanabilir. Lefebvre'nin bu bakış açısı özellikle Marksist kuramcılar arasında da değerli görülmüştür. Kapitalist endüstriyel büyümenin ortaya çıkardığı *açgözlü bir kentleşme süreci* olarak da görülmektedir. Bu noktada gezegensel kentleşme, küreselleşmenin meydana getirdiği etkilerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Özellikle Paris ve İskandinav bölgelerinin kentleşmesi sürecinin bu kavramın ortaya çıkmasına etkide bulunduğu savunulur (Yetişkul, 2020: 334-335). Birleşmiş Milletler Örgütü'nün verileri ve kentlerdeki nüfusun artması, gezegensel kentleşmenin sınırsız şekilde ilerlediğini göstermektedir.

Tönnies'e göre neoliberalleşme ile küreselleşmenin büyük çaplı etkileri, hem kırsal hem de kentsel alanların şekillenmesine ve gessellsschaft (cemiyet) ile alanların büyük bir şehri ortaya çıkarmasına katkı sağlamıştır (Brenner ve Schmid, 2014: 735). Tönnies'in bu çıkarımına dayanarak özellikle toplumsal alanda ilişkilerin şekillenmesinde neoliberal politikaların buna yön vermesi ileri sürülebilir. Toplum hayatındaki büyük değişikliklerin, farklı sosyal gruplar arasında çeşitli ilişkilerin de ortaya çıkmasına etkide bulunduğu söylenebilir.

Lefebvre'nin *toplumsal bir bütün olarak kentleşme* kavramının bu noktada kentsel bir devrim niteliği taşıdığı savunulabilir. Çünkü gezegenleşme, kent toplumlarının müşterekleşmesini ve bir yapının içerisinde aktif olmasını ifade etmektedir. Kentlerin gezegensel bir açıdan ele alınması ve savunulması çeşitli yönlerden de eleştirilmektedir. Özellikle kır ile kentin bir arada olmasını savunan gezegensel kentleşmenin, hem politika yapımında hem de uyum açısından sorunlara neden olacağı ifade edilmektedir (Shin, 2018: 28). Kır ve kentin iç içe geçmesi pratikte mümkün olmamakta ve gezegenleşme, kent kesiminin çıkarlara göre şekillenmektedir. Ekonominin kentlilere göre yönlendirildiği ve kırsal alandaki kesimlerin daha dezavantajlı bir duruma geldikleri de söylenebilir. Sınırların kaldırılması veya birleştirilmesi teoride olduğu gibi gerçek anlamda yaşama şansı bulamayabilmektedir.

Postkolonyal kentleşme, farklı kentlerin kendi özelliklerini de taşıyarak bir arada bulunmasını ifade eder. Mekânların veya *kentlerin farklılığı* olarak da tanımlanabilir. Postkolonyal düşüncenin ortaya çıkması, şehirlerin ve mekânların farklı olmasına ve hepsinin aynı kurallarla biçimlendirilmeyeceğine yöneliktir. Kentleşme çalışmaları küresel bir boyuta gelmişse de, kentsel formun evrenselleştirilmesi bu noktada uygun görülmemiştir. Bu duruma ekonomik ve kültürel farklılıkların neden olduğu söylenebilir (Roy, 2016: 204-205). Her şehrin farklı olması ve birbirlerine model olmayacak yapıda olması (Amin ve Graham, 1997: 28) postkolonyal kentleşmenin ortaya çıkmasına neden

olmuştur/katkı sağlamıştır. Modellerin benzer amaçlarla kullanılması şehir açısından ele alındığında, şehirlerin kendine has bir modele sahip olması gerektiği görülmektedir.

Postkolonyal kentleşmenin postmodernizmden etkilendiği söylenebilir. Keza farklılaşan mekânlar ve ihtiyaçların aynı ülke içerisinde bile aynı olmaması, Lefebvre'ye dayanan bu düşüncenin yaşam alanı bulmasına etki etmektedir (Zimmer, Cornea ve Veron, 2018). Postkolonyal kentleşme, bu noktada postmodern toplumların bir yansıması olarak görülebilir. Farklılaşan ihtiyaçlar, kentlerin farklı amaçlarla dizayn edilerek dönüştürülmesi, postmodern hayat tarzına paralel şekilde biçimlenmektedir. Aynı şehirde farklı kentsel çalışmaların yapılması, postkolonyal kentleşmenin göze çarpan bir noktasıdır/sonucudur. Şehir, postkolonya kentleşmenin odak noktası olarak görülmektedir. Postkolonyal kentleşmenin kırsallaştırma açısından gerçek bir sonuç veremediği ve kırsallaştırma kavramının teorik bir düzeyde kaldığı da ifade edilmektedir (Yetişkul, 2020: 337-338).

Her yerde her zaman aynı çeşit kentsel deneyimler olmamaktadır. Bu açıdan hem ekonomi hem tek bir kentleşme süreci/modeli, kentlerin/mekânların açıklanmasında yeterli bilgileri bizlere sunmayabilir. Son zamanlardaki kentsel çalışmalarda yer edinen postkolonyal kentleşme, bütünsel açıdan ziyade belirli/seçilmiş kentleri ele alarak kent çalışmalarını incelediği için eleştirilmektedir. Ayrıca şehirleri/mekânları geri kalmışlık ve az gelişmişlik statüsüne indirgediği için de tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yetişkul, 2020: 338).

Birleşmeler kentleşmesi kavramı; birleştirme/bir araya getirme ve assemblaj gibi kavramlara dayanmakta ve farklı yapıların değiştirilmeden bir araya gelmesini ifade etmektedir (Deleuze ve Guattari, 1987). Kavramın farklı özellikteki parçaları bir araya getirdiği düşünüldüğünden karmaşadan ve kaostan beslendiği savunulabilir. Geçmiş ile gelecekteki özelliklerini kaybetmeden sürekli bir dönüşümü gerçekleştiren birleşmeler kuramı buna göre şekillenen bir sistemin ortaya çıkmasına dayanır. Farias'a göre bu durum, *süreçlerin çeşitliliği* olarak tanımlanabilmektedir (2011: 367). Birleşmeler kuramı; *Amerikan Kentleri, Bahçe Kent, Ortaçağ Kenti ve Avrupa Kentleri* gibi tek tip kavramlaştırma/yapılardan ziyade oluşumların sürecini ortaya koyan ve sosyal grup, örgütler ile kentler gibi kavramsallaştırmaların yapılmasını öne süren bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Esasen bir araya gelen yapı veya durumlar (birey, olay vb.) ifade edilmeye çalışılmaktadır. Birleşmeler kuramı, hem doğal hem de yapay yapıların farklı olsalar da bir araya gelmesini/yeni bir biçimde kurgulanmasını ve buna göre formların oluşturulmasını ifade etmektedir (Yetişkul, 2020: 338). Buna göre birleşmeler kentleşmesi, tekliği değil aynı yapının içerisindeki farklılıkları ele almaktadır.

Kentleşmenin sürekli olması ve kentlerin gelecekte farklı bir hale gelecek olması Yirmi Birinci yüzyılda yapılan kent çalışmalarının yetersizliğini göstermektedir. Bu noktada kentsel araştırmaların artarak devam etmesi kısmen de olsa toplumun ve geleceğin nasıl şekilleneceği ile ilişkilendirilebilir. Üç kurama bakıldığında çeşitli yönlerden birtakım değerleri arka plana ittiği görülecektir. Bu noktada üç kentleşme kuramının da eleştiriler aldığı söylenebilir. Gezegenel kentleşme kır ile kent sorunlarını ortaya koymakta iken, postkolonyal kentleşme ise doğu-batı sorunlarını ortaya koymaktadır. Birleşmeler kentleşmesi ise, geçmiş ile meydana gelen durumları inceler. Kuramlar arasında keskin sınırlar olmamakla beraber birbirine benzeyen özellikleri de olduğu görülebilmektedir. Bu üç farklı kentleşme kuramı, kentleşmenin veya kentleşme sürecinin toplumsal özelliklere bağlı olduğunu ve her coğrafyada/ülkede/kıtada kentleşmenin farklı bir biçimde dönüşümler geçirdiğini göstermektedir.

2.4. Kentsel Dönüşüm/Yenileme Örnekleri

Kentsel dönüşüm ve uygulamalarının son yıllarda gerek dünyada gerekse Türkiye'de arttığı görülmektedir. Dünyadaki kentsel dönüşüm çalışmaları ve uygulamaları, şehirleri çok amaçlı bir hale getirmekle beraber yıkılan ve harap olan mekânların eski yapısına dönüştürülmesi ile ilgili olmaktadır (Aydın ve Çamur, 2015). Kentsel dönüşüm projelerinin içeriğini, toplumsal/kişisel amaçlar ile çevre oluşturmaktadır. Buna göre kentsel dönüşüm uygulamaları/çalışmaları, *küçük ölçekli, orta ölçekli ve büyük ölçekli projeler* olarak ifade edilebilir.

Kentsel dönüşümün önemli bir örneği olarak Japonya'nın **Hiroşima-Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi** gösterilebilir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda atom bombası atılan şehrin birçok kısmı yok edilirken, altyapı-iletişim gibi işlevlerini de ortadan kaldırmıştır. Sosyal yapıyı da ortadan kaldıran bu olayın kentin geri kazanılma çalışmalarına etkisi büyük olmuştur. Bu nedenle Japonya hükümetinin uzun vadeli bir projeye 1945-1995 yılları arasında çalışmalar yürütülmüştür (Boyras ve Hoş, 2013: 50). Danbara, kentsel dönüşüm projesinin birçok işlevi yerine getiren bir doğal güzellik

merkezi olarak tasarlandığı savunulmaktadır. Danbara kenti kentsel dönüşüm projesinin amaçları şu şekilde sıralanmıştır (Kara, 2007: 3):

- *Bölgedeki fakir halkın konut sorununu ortadan kaldırmak*
- *Büyük ölçekli yeşil alan, park alanları inşa etmek*
- *Halk ile belediye ilişkisi kurarak ihtiyaçları temin etmek*
- *Toplu konut yapımı, yıkılan ya da zarar gören evlerin yenilenmesi ile daha güvenli ve konforlu alanların inşasını içermektedir.*

Bu projede, yerel halk ile ulusal hükümetin hareket ettiği ve başarılı sonuçların alındığı görülmüştür. Halk desteğinin önemsenmesi ve yönetim eksikliğini bir çalışmanın olumlu sonuçlar verdiği bu kaniye varılarak söylenmektedir (Aydın ve Çamur, 2015).

Lübnan'daki Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi de önemli bir kentsel dönüşüm uygulaması olarak görülmüştür. Özellikle 1975-1990 yılları arasındaki Lübnan Savaşı'ndan sonra bölgedeki birçok kişinin evsiz kalması ve yoksulluğun had safhaya çıkması özel bir bölge kurulmasına neden olmuştur. Solidere Projesi ile Lübnan merkezi başta olmak üzere kentin tarihi dokusu ile işlevinin yeniden dizayn edilmesi amaçlanmıştır. Kentin karşı karşıya kalan iki bölgesinin Müslümanlar ile Hıristiyanların yaşadığı yerler olması; sosyal açıdan bir çelişkiyi doğurmuş, sosyal ve kültürel çalışmaların da yapılmasını zorunlu kılmıştır. İki aşamadan oluşan proje ile (Aydın ve Çamur, 2015: 60-62):

- *Kentteki tarihi binaların ve koruma alanlarının yeniden inşası*
- *Geliştirilmek istenen bölgeler için kentsel dönüşüm taslağının çizilmesi,*
- *Deniz görünümünün yüksek seviyeye çıkarılması,*
- *Denize açık bir alanın oluşturulması,*
- *Kentin bütünü için modern bir altyapı sistemlerinin yapılması,*
- *Kamusal alanların yapılması, gezi alanları, seyir terasları ile yayalar için yolların yapılması,*
- *Savaş sonrası sağlam kalmış yapıları ve şehrin sahip olduğu manzarayı korumak,*
- *Geleneksel ve modern mimariyi bir arada buluşturmak,*
- *Şehrin eski dokusunu ve etnik ayrımcılık ile kaybolmuş komşuluk ilişkilerini yeniden kurmak,*
- *24 saat yaşayan bir kent oluşturma amaçlanmıştır.*

İki evreden oluşan proje 1994-2020 yıllarını kapsamaktadır. Proje ile liman ile kent merkezinin birleştirilmesi, ekonomik temelli güçlü bir bölgenin kurulması, toplumsal kimlik/değerlerin yeniden kazanılması, sürdürülebilir kentsel mekânın gelişimi gibi amaçların gerçekleştirildiği savunulabilir (Çatalbaş, 2011: 29-30).

Dünyadaki başka bir kentsel dönüşüm uygulaması/çalışması da Brezilya'nın Rio de Janeiro'daki **Rio de Janeiro Kenti Gecekondu Sıkılaştırma Programı**'dır. Rio kenti, ekonomik yönden zengin ile fakir kesim arasındaki farkın çok olduğu bir bölgedir (Schwambach, 2011: 5). İş ve diğer imkânlar nedeniyle kente olan göçlerin 1980 yılı ve sonrasında artması hem gecekondulaşmaya hem de toplumsal alanda düzensizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da altyapı sorunları başta olmak üzere çeşitli çevre sorunlarının meydana geldiği savunulmuştur (Çatalbaş, 2011: 30). Rio Projesinin temel amaçları şu şekilde sıralanabilir (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 6-7):

- *Kanalizasyon ve su sistemlerinin yenilenme çalışmaları*
- *Şehir içindeki yolların yapılması*
- *Eğlence ve spor alanlarının inşası*
- *Halkın daha az riskli bölgelere taşınmasının sağlanması*
- *Şehirdeki akarsuların kapalı hale getirilmesi*
- *İstihdamın sağlanması*

- *Barınak ihtiyacının sağlanması*
- *Sosyal sorunların çözülmesi*
- *Çöp toplamanın sistemleştirilmesi*
- *Yaşam seviyesinin yükseltilmesi.*

Yapılan harcamaların bir kısmı merkezi yönetimden sağlanırken yerel ile merkezi hükümetin işbirliği de söz konusu olmuştur. Proje maliyetinin bir kısmı yerel yönetimce sağlanırken bir kısmı da Inter American Bank tarafından sağlanmıştır (Çatalbaş, 2011: 31). Üç farklı aşamadan oluşan projenin 1994-1998 yıllarında ilk aşaması gerçekleştirilmiştir. Bu sayede yerleşim yerleri yenilenmiş ve kentsel/toplumsal ihtiyaçların önemli bir kısmı sağlanabilmiştir. 1998-2005 yılları arasındaki ikinci aşamada da benzer sonuçların ortaya çıktığı söylenebilir. Son kertede ise yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik olarak çalışmaların sürmesi hedeflenmiştir (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 7-8). Kentsel dönüşüm uygulamalarına diğer örnekler olarak;

- *Trafalgar Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi (İngiltere)*
- *Postdam Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi (Almanya)*
- *La Defense Kentsel Dönüşüm Projesi (Fransa)*
- *Guangzhou Pearl Nehri Kentsel Dönüşüm Projesi (Çin)* örnek verilebilir (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 10).

Kentsel dönüşümde, dünyanın diğer bölgelerindeki örnekleri de ele alındığında benzer amaçlarla planların uygulanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu noktada sosyal ve kültürel özelliklerin hem yerelde hem de ulusal çapta yönetimleri etkileme düzeyleri de farklı olmuştur. Bu sebeple ülkenin birçok bölgesinde işlevini yitirmiş ve kent vizyonunu olumsuz etkileyen yapıların kentsel dönüşüm uygulamaları ile yeniden dizayn edilmesi ve çeşitli amaçlara hizmet edebilecek seviyeye gelmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarının ortaya çıkması, dünyadakine benzer bir süreçte ilerlemiştir. Özellikle Türkiye'nin deprem kuşağında bulunması ve meydana gelen can ve mal kayıpları kentsel dönüşümün önemli bir nedeni olarak görülmüştür (Genç, 2008: 116-118). Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamaları, yeni rejimin *yenilenme çalışmaları* kapsamında başlamıştır (Gürler, 2003: 125-126). 1950'li yıllarda başlayan gecekondulaşma ile şehirlerin sorunları artmaya başlamıştır. Bu noktada 1965 yılında *Gecekondu Kanunu* çıkarılmıştır. Kentsel alanların uygun bir hale gelmesi ile çevre sorunlarının, kentsel dönüşümü bir zorunluluk haline getirdiği söylenebilir (Boyras ve Hoş, 2013: 51). 1983 yılında *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu* da çıkarılmış ve kentsel dönüşümüne yeni bir anlam yüklenmiştir. 1984 yılında da Toplu Konut İdaresi kurulmuştur.

Türkiye'de ise özellikle Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde kentsel dönüşümün ağırlık kazandığı ve birçok düzenlemenin gerçekleştirildiği görülmüştür (Genç, 2008: 118-119). Türkiye'deki kentsel dönüşüm projeleri/uygulamaları, topyekûn bir şekilde hemen hemen her bölgede yapılmaya başlanmıştır. İstanbul'daki *Kuştepe ve Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Uygulamaları*, İzmir'deki *Kadifekale Projesi*, Ankara'daki *Yenimahalle Projesi*, *Dikmen Vadisi Projesi* ve *Portakal Çiçeği Vadisi Projesi* ve *Kuzey Ankara Girişi Projesi* göze çarpan örnekler olarak değerlendirilebilir.

İstanbul'daki *Tarlabaşı Rehabilitasyon Projesi* kentin ilk önemli örneği olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca *Sulukule Projesi*, *Ayvansaray Türk Mahallesi* ve *Fener-Ayvansaray Sahil Kesimi Projeleri* de kayda değer örnekler olarak ifade edilebilir. Galataport, Dubai Kuleleri ve Haydarpaşa gibi prestijli dönüşüm projeleri de ortaya çıkmıştır (Kahraman, 2006: 99).

Türkiye'de kentsel dönüşüm projelerinin büyükşehirlerde yoğun bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Özellikle sosyo-ekonomik sorunların çözülmesi, gecekondulaşma sorunun ortadan kaldırılması, kişilerin konut talebinin giderilmesi gibi unsurlar kentsel dönüşümün amaçları olarak ortaya konmaktadır (Akyiğit, 2012: 554). Sorunların artmaya başlaması hem ekonomik hem kültürel hem de yönetsel anlamda siyasi sorunları beraberinde getirmiş, bu durum da kentsel dönüşümün ciddiyetini göstermiştir. Ülkemizdeki kentsel dönüşüm projeleri/uygulamaları, genelde merkezi hükümetin etkisinde varlığını sürdürmektedir. Bu noktada yerel otoritelerin zaman zaman merkezi hükümetle anlaşmazlığa da düştüğü görülmektedir. Kentsel dönüşümün uyum ve işbirlikçi yapısına olumsuzluk

teşkil eden politika ve davranışların kente uzun vadede zararlar verdiği de söylenebilir. Parselasyon, inşaat ruhsatı ve yapı kullanma izni gibi yetkilere sahip olan yerel otoritelerin bu yönden güçlü oldukları ve kentsel dönüşüm politikalarında etkili oldukları da savunulabilmektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında kentsel dönüşümün son yıllarda belirli temel amaçlar dışında vizyon açısından da çeşitli çalışmalara hizmet ettiği görülmektedir. Bunu daha çok kent kimliği ile ilişkilendirmek mümkündür (Acar, 2010: 14). Los Angeles, Tokyo, Toronto, Ontario, Paris, Amsterdam ve İstanbul gibi büyük metropollerdeki nüfusun fazla olması dönüşüm uygulamalarının buralarda yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

3. KENTSEL DÖNÜŞÜMDE EKONOMİ-POLİTİK YAKLAŞIM

Kentleşme alanında yapılan çalışma ve uygulamaların çeşitli boyutları bulunmaktadır. Yapılan dönüşüm çalışmaları hem ekonomiyi hem de ekonomi politikalarını şekillendirmektedir. Ekonomik-politik yaklaşım, kentsel dönüşüm çalışmalarının ekonomi temelli şekilde politikalara yansması ve politikaların buna göre oluşturulması olarak ifade edilebilir. Ekonomik politik yaklaşım açısından ele alındığında bir hayli yüksek maliyet gerektiren kentsel dönüşüm uygulamaları, yenileme çalışmaları sonucunda elde edilen ekonomik getiri/rant sayesinde hem maliyetleri karşılar hem de kar getirici sonuçlar meydana getirir. Kentsel dönüşüm uygulamaları; uygulama yapılan merkezi, iş açısından desteklerken kentin de ekonomik açıdan canlı kalmasına katkı sağlamaktadır. Ancak kentsel dönüşüm uygulamalarının kentin yeşil alanları ile yoksul kesimlerin yaşam alanlarını olumsuz etkilediği de söylenebilir (Cullingworth, 1997). Kentsel dönüşümün bu ekonomik boyutu hem özel hem de kamu sektörünün dengesine bağlı olmaktadır. Kamu sektörünün ilk adımları atarak özel sektörün bu alana girmesini kolaylaştırması bir denge olarak ifade edilmektedir (Özden, 2006: 218). Kentsel dönüşüm, piyasanın üstesinden gelemediği, kamu kesiminin ilk adımı atarak ve süreci başlatarak daha sonrasında ise aşama aşama yerini özel sektöre bıraktığı çalışmalar olarak da tanımlanabilmektedir (Bailey ve Robertson, 1997). Kentsel dönüşüm politikalarının, tüm faktörleri bir araya getirerek yerel yönetim ile ulusal yönetim arasındaki dengeyi sağlayarak ekonomik programlara uyumlu şekilde uygulanması günümüzde bir zorunluluk olarak da değerlendirilebilmektedir (Özden, 2006: 217-20). Günümüz dünyasında sermayenin belirli mekânlarda kazanılıp başka alanlarda/merkezlerde tüketildiği görülmektedir. Özellikle kapitalist sistemin etki alanı arttıkça, sermayenin güçlü yönetimleri belirli bir oranda baskıladığı savunulabilir. Kentlerin güçlü bir sermaye tarafından yönetildiği ve bu durumun hayatın her alanını etkilediği savunulabilir. Yönetimlerin gücünün de küresel sermaye ile azaltıldığı ve mekânların daha açık bir alana getirildiği görülmektedir (Short, 2006). Yerelin kendi potansiyeli dikkate alınarak ilerlemenin hedeflendiği ve sermaye ile emeğin çelişkiler barındırdığı da söylenebilir.

Harvey'e göre (2003), kentlerin oluşumunda artı ürünlerin etkisi yadsınamaz bir durumdadır. Üretilen artı ürünün sermayeye dönüştürülmesi ve sonrasında mekânın yeniden üretimi söz konusu olmuştur. Dolayısıyla artı ürün/sermayenin ilişkileri ve kentleşmeyi hızlandırdığı savunulabilir. Kentsel dönüşüm çalışmalarının talebe bağlı olarak bilinçli şekilde arttırıldığı ve en son da kentsel dönüşüm çalışmalarının bunun sonucu olduğu vurgulanmaktadır. Liberal politikaların devamlılığının sağlanması amacıyla üretilen konutların halka uzun vadeli kredilerle verilmesinin amaçlanması halkın birikiminin sisteme eklenmesinin bir nedeni olarak görülebilir. Ekonomik açıdan ele alındığında da ekonomik-politik bir yaklaşımla projelerin bu noktada ilerlediği ifade edilebilir.

Kentlerdeki yenilenme çalışmaları ihtiyacın dışında rantın da etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Rant kavramının ilk anlamından uzaklaştığını ve günümüzde meşru olmayan, usulsüz kazancı ifade ettiğini savunan Piketty (2014), bunun emekle örtüşmediğini savunur. Bu noktada Harvey'in ifade ettiği süreç *rant* olarak tanımlanabilir (Tekeli, 2001). Arazilerin değerinin yeniden belirlenmesi rantı meydana getirir ve bu durum kentsel dönüşüm uygulamalarının maliyetine doğrudan etkide bulunur. Kentsel dönüşümün ekonomik yönünün ağır bastığı bu aşamada arazinin az kişi arasında el değiştirilmesi rantın da belirli kesimlerce elde edildiğini göstermektedir.

Kentsel dönüşüm projelerinin hem geçkondu sorunlarını ortadan kaldırmak hem de sosyal yapıyı tamir etme amacına bağlı olarak çalışmalara giriştiği söylenebilir. Ancak esas gayenin bir güç elde ederek ekonomik açıdan güçlenme/büyüme olduğu ve buna göre politikaların ortaya çıktığı savunulmaktadır. Bunda yerel otoritelerin sermayeyi merkeze çekme amaçları da bulunmaktadır (Kurtuluş, 2009: 13-14). Kentsel dönüşüm projelerinin tek odaklı bir kent merkezinden ziyade karmaşık kentleri/mekânları meydana getirdiği söylenebilir. Merkeze bağlı olmayan ve kendine yeten merkezlerin varlığı da buna bağlanabilir (Yenigül ve Çamur, 2011). Kent merkezlerinin önemini kaybetmesi ve başka mekânların üretilmesi, özellikle sermayenin istediği ve mekânın *yeniden üretimi*

amacına hizmet eden bir durum olarak görülebilir. Çünkü merkezde bir değersizleşme ortaya çıkmış ve yeni fırsatlara zemin hazırlanmıştır. Ekonomik yaklaşımla ele alındığında ucuz iş gücünün olduğu alanların yaratılması da kentsel dönüşümün bir başka iktisadi politikasıdır ve bunda yerel otoritelerin etkisi yadsınmaz.

Kent plancıları ve otoritelerin kenti şekillendirmesi ve kentsel arazilerin kentsel dönüşümle dönüştürülmesi, rantı ve değeri arttırmaktadır. Ekonomik-politik yaklaşımın altında yatan temel faktör burada *sermaye* olmaktadır (Türel, 2011). Kentsel dönüşüm projelerinin mekânın dönüştürülmesine olan etkileri, alınan politik kararlarla doğrudan ilgilidir. Bu noktada kamunun ve planlama örgütlerinin politikaları ekonomik yaklaşımla şekillenmektedir (Yetişkul ve Şenbil, 2011). Burada kamu kaynakları çok kullanılmadan mekânların dönüştürülmesi ve gelişimi sağlanmakta son noktada mekânlar sermayeye teslim edilmektedir (Türel, 2011). Konut fiyatlarının piyasaya bırakılması da bu noktada ekonomik yaklaşımın bir sonucu olarak görülebilir. Konut fiyatlarındaki artışın konut ihtiyacından bağımsız olduğunu savunan Türel (2011), kapitalist sistemin tüketim toplumu oluşturmaya çalıştığını savunmaktadır. Mekânın yeniden dönüşümü ve kendi bağlamından koparılması; ekonomik bir temelde ilerlemesi ve üst gelir grupları için yeni alanların yaratılması kentsel dönüşüm projeleri/uygulamaları ile yaşam alanı bulmaktadır (Kurtuluş, 2009). Kentlerin dönüşüm sürecinde ekonomik amaçların varlığı dünyada da söz konusu olmuştur. Bu örnekler aşağıdaki tabloda kısaca özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Temel Gelişim Mantığı

Proje	Büyüklik ve Lokasyon	Temel Gelişim Mantığı
<i>Berlin Adlershof</i>	Gelişme alanı Berlin' in güneydoğusunda, merkezden 12 km uzaklıkta bir bölgede yer almaktadır. Banliyö demir yolu ağına bağlanmaktadır. Alan, bilim alanı, iş alanı, Media City, bir üniversite kampüsü, park, ticaret ve sanayi alanları ve çeşitli konut alanlarını içeren yaklaşık 420 ha'lık bir alanı içermektedir.	Kentsel yenileme mantığı. Temel hedefleri, eski sanayi alanlarını yeniden inşa etmek, ileri teknoloji ve ileri hizmet temelli gelişmiş bir iş gücü pazarı için gelecek vizyonu ve bilim, ekonomi, medya hizmetleri, yaşama ve eğlence alanlarından oluşan yeni kentsel karışım yaratmak için küçük yenilikçi işlerin oluşumunun desteklenmesidir.
<i>Bilbao Abandoibarra</i>	Abandoibarra Bilbao kentinin kalbinde konumlanmış 345.000 m ² 'lik bir kıyı alanıdır. Yerleşim Bilbao'nun yeni kültürel ve iş merkezi olarak sunulmuştur. Guggenheim Müzesi ve Euskalduna Konferans ve Konser Salonu aynı zamanda 122.000 m ² 'lik bir yeşil alana ek olarak, 80.000 m ² ofis alanı, 27.000 m ² 'lik bir alışveriş merkezi, lüks bir otel, üniversite tesisleri, ve 800 konut birimi içeren alanın iki ana yapısıdır.	Kentsel yenileme mantığı. Proje, azalan endüstriyel bölge/kentlerde ekonomik yenilemeye liderlik etmesi için yönlendirilmiş bir merkez yaratmayı hedefler, postendüstriyel ve uluslararası bir kenti destekler, yeni bir ekonomik yapı yaratır, kentsel sektörel karışımın çeşitlenmesini teşvik eder ve kültür ve eğlence gibi yeni, muhtemelen dinamik ve büyümeye yönelik sektörlerdeki iş yaratımını destekler.
<i>Brüksel Leopold Quarter (Quartier Leopold)</i>	Leopold semti, kent merkezinin kuzey doğusunda yaklaşık 1km ² 'lik bir alandır. Brüksel'in Ortaçağ duvarlarının ötesindeki ilk genişlemesidir. Orijinalinde üst sınıfa konut alanı olarak tasarlanmıştır, şimdi Brüksel'in ana ofis alanlarından biri ve artan Avrupa Birliği ilişkili idarelerin genişleme alanıdır. Bir yer altı ağı ve iki demiryolu istasyonu ile hizmet almaktadır.	Geliştiricilerin Bakış Açısından; kapital birikimi hızlı Avrupalılaştırma ve Brüksel'in uluslararasılaşması tarafından kolaylaştırılmıştır. Yerel Yönetimin Perspektifinden; genişlemenin devamını garantiye almak ve, AB'nin ve ilişkili kurumların daha uzak alanlardaki genişlemesini kolaylaştırmak. Temel hedefler şunlardır: AB' ye ofis alanları sağlamak ve tüm müşterileri Brüksel'in Avrupa başkenti olması ile çekmek, Brüksel'in Avrupa Başkenti rolünü doğrulamak ve bunun yaratacağı ekonomik etkiyi nakde çevirmek ve Avrupa kent hiyerarşisi içinde kentin politik ve kültürel konumunu geliştirmek.
<i>Dublin Docklands Gelişim Projesi Uluslararası Finansal Hizmetler Merkezi ile Birlikte</i>	Orijinal alan, 11 ha'lık bir alandır. Bu daha sonra 29 ha'a genişletilmiştir ve nehrin her iki yanındaki port alanı ile son zamanlarda 500ha'a çıkmıştır. Nehrin kuzeyindeki IFSC gelişimi, nehrin her iki yanındaki konut, iş, hizmet ve kültürel aktivite alanları ile devam etmektedir.	Orijinal yer için sosyal ve ekonomik büyüme ve genişletilmiş 500 ha'lık yerleşimin (sadece 100 ha yeniden gelişim ihtiyacı olan) fiziksel yenilenmesi

Kaynak: (Swyngedouw, Moulaert ve Rodriguez, 2002).

Tablo 3. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Karar Süreçleri ve Sosyal Geri Dönüşleri

Proje	Bölgesel Parçalanma	Hesap Verebilirlik	Yerel Karar Sürecine Etme	Nüfusu Verme Dâhil	Kurumsal Karmaşıklık	Sosyal Geri Dönüş
<i>Berlin Adlershof</i>	Ayrılma; boşlukları doldurma	Kamunun fazla aşamaları üzerinde demokratik kontrol	Hayır		Kamu sektörü (Berlin) ve yarı özel geliştiriciler arasında ortaklık.	Dolaylı
<i>Bilbao Abandoibarra</i>	Boşlukları doldurma; Köprüler inşa etme	Yasal planlama araçları ve özel amaçlı kentsel gelişim firmalarının kombinasyonu	Hayır		Hayır, ama yönetim yapısındaki yenilikler ve toplu kentleşme için kamu-kamu ortaklığı	Belirsiz. Komşu alanlar için faydalar var ama aşağı damlama etkisi yok
<i>Brüksel (Espace Leopold [EU])</i>	Ayrılma	Yönetimlerin özel geliştiricilere karşı serbest tutumu.	Hayır		Artan sayıda özel geliştirici ve informel kamu/ özel ilişkileri.	Yok (Olumsuz sosyal geri dönüşler var)
<i>Dublin</i>	Erken dönemde kopma – bugünkü CBD’de yeni sektör yaratma çabası. Sonraki dönemlerde ise; boşlukları doldurma ve köprüler inşa etme çabaları.	Gelişme otoritesi: ulusal hükümete sorumlu. Yerel yönetim ve yerel topluluklar, başlangıçta karar verme sürecinden dışlanmıştır. Şimdi URSPIC örneğinde en demokratik modeldir.	Başlangıçta hayır, ama daha sonra evet: ilk aşamalarda yerel mahalleler dışlanmıştır ama Şimdi Kentsel Gelişim Kurumu (UDC)’nun Yönetim Konseyi’nde doğrudan temsil edilmektedir.		Başlangıçta Quango’nun yönetim tarzı kendi eksiksiz planlama güçleri ile seçkindi. İkili planlama rejimi (yerel otorite ve UDC) Şimdi kompleks gelişim senaryolarına boyun eğmektedir.	Yerel: projenin başlangıç aşamasında hiç, ama yerel sosyal programlar Şimdi iyi gelişmiştir ve (sosyal konutları da içeren) diğer gelişimler aralıksız olarak sürmektedir

Kaynak: Kaynak: (Swyngedouw, Moulaert ve Rodriguez, 2002).

Tablo 4. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Emlak Piyasasında Yarattığı Değişiklikler

Proje	Emlak Piyasası, Kira Üretimi ve UDP Gelişimi
<i>Berlin Adlershof</i>	Almanya uzlaşması Berlin’in gayrimenkul pazarının gelişmesinde kararlıydı ve uluslararası ve ulusal yatırımcı ve geliştiricilerin ani girişim telaşını tetiklemiştir. Bu güçlü yerler için güçlü rekabet ile pekiştirilmiştir. Bugün, Berlin gayrimenkul pazarı artan arz yönlü hizmetleri ve beklentilere yetmeyen talep yapılarını göstermektedir. Bu gelişmeler süreç ve Adlarshof’taki proje uygulamasının hızı üzerinde başat bir etkiye sahipti. Burada azalan talebe rağmen yüksek oranda ofis ve konut alanı planlanmıştır. Özel yatırımcıların kısıtlanmasından dolayı Adlershof proje gelişimi yavaşlamıştır.
<i>Bilbao Abandoibarra</i>	İspanya’nın her yerindeki diğer birçok kentte olduğu gibi, 1980’lerin ortalarından beri, Bilbao’daki gayrimenkul pazarı olağanüstü bir patlama yaşamıştır. 90’lar boyunca, kentteki konut fiyatları son otuz yıldaki artan azalış oranına rağmen, artmaya devam etmiştir. Abandoibarra’daki gayrimenkul fiyatları hem bu patlamaya katkıda bulunmuş hem de bundan yararlanmış. Dört yıldan az sürede yeniden geliştirme çalışmaları ve ilk konut alanlarının pazarlanmasına başlanmış, Abandoibarra’da arazi fiyatları iki katının üstüne (2.3 katına) çıkmıştır. Gayrimenkul fiyatlarındaki artışlar kent boyunca yayılmıştır, ama Abandoibarra’ya komşu mahallelerde orantılı olarak daha yüksek olma eğilimindedir. Ve kentteki arazi fiyatı artışlarının özel olarak Abandoibarra’nın gelişimiyle ilişkili olduğu söylenemezken, her şeye rağmen kentin farklı mahallelerindeki konut fiyatlarını değiştirdiği kadar önemli şekilde bu şemaya katkıda bulunduğu kesindir.
<i>Brüksel Leopold Quarter (Quartier Leopold)</i>	Leopold Bölgesi’ndeki artan ek ofis alanı talebine –AB enstitüleri önderliğinde, ancak hem ulusal hem de uluslararası bankacılık ve sigorta sektörlerindeki bir talebe- rağmen kira değerleri sistematik olarak son yılların üzerine çıkmıştır. Leopold Bölgesi’nde kiralar şimdi ülkenin en yüksekleri arasındadır (m ² başına 200 eurodan fazla). Ofis alanı için artan talep aynı zamanda alanda spekülasyon faaliyetleri de yaratmıştır: diğer konut blokları sistematik olarak emlak geliştiricileri tarafından satın alınmış, sonunda yıkılmış ve arazi kullanım planı düzenlemelerine rağmen yerine ofis yapılmıştır. Diğer konut alanları geliştirilmiş ve sağlıklı (uluslararası) sakinler için kullanılabilir hale getirilmiştir ya da Şimdi fiili (ve yasadışı) olarak küçük organizasyonlar (örneğin, lobi grupları ve hukuk firmaları) için ofis olarak kullanılmaktadır. İnşaat ve arazi gelişimi Belçikalıların (ve Fransızların) elinde gelişmesini sürdürürken, küresel olarak yönetilen gayrimenkul firmaları (Jones Lang Wootton ve Healey & Baker gibi) Leopold Bölgesi pazarında hâkim hale gelmiştir.
<i>Dublin Docklands Gelişim Projesi (Bir flagship olan Uluslararası Finansal Hizmetler Merkezi [IFSC] ile birlikte)</i>	Hem UDP alanında gem de etrafındaki mahallelerde, hem konut hem de ofis pazarlarındaki arazi talebi, 1990’larda hızla büyümüştür ve alandaki arazi fiyatları IFSC nin varlığından dolayı hızla artmıştır. IFSC’deki başarılı ofis alanlarının içerisinde olmak için şirketlerin sıraya girmesiyle, 1990’lardaki ekonomik patlamada olduğu gibi, ofis alanı için oluşan yoğun talep, en başta UDP’nin içinde ve etrafında sosyal ve karşılanabilir konut sunumu olmak üzere, diğer gayrimenkul pazarlarını sıkıştırılmıştır. Ortalama konut fiyatları 1989’dan 1999’a, üç katına çıkmış, 1986 sonrası kamu sektörünün refah harcamalarını kısması nedeniyle sosyal konut sunumu buharlaşmıştır. Konutlaşma durumu özellikle Docklands UDP’de ve komşu mahallelerinde şiddetli olmuştur. Yerel sakinler yatırımcılar ya da alandaki sınırlı özel konut birimlerini satın alan ya da kiralaayan genç profesyonellerle yarışmamaktadır. Sonuç ilk baştaki UDC yerleşiminin soylulaştırılması ve yöre nüfusunun son kuşağının birçoğunun emlak pazarı aracılığıyla alandaki yaşamın dışında bırakılması olmuştur.

Kaynak: (Swyngedouw, Moulaert ve Rodriguez, 2002).

Tablolarda görüldüğü üzere dünyanın çeşitli bölgelerindeki/ülkelerindeki kentsel dönüşüm projelerinin çeşitli toplumsal ve ekonomik amaçları ile sonuçları oldukları görülmektedir. Kentlerde çeşitli alanlarda kamusal/yarı kamusal politikaların dönüşüm/yenileme amaçlarına göre ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Bu durum, ekonomik amaçların göz ardı edilemeyeceğini göstermektedir.

3.1. Ekonomi-Politik Yaklaşım Nedenleri

Kentsel dönüşüm hareketleri ile mekânların dönüştürülmesinde birçok önemli faktörün etkili olduğu söylenebilir. Mekânların biçimlendirilmesinin sonucunda insanın da biçimlendirildiğini ve bunun bir olgu olduğunu belirten Harvey'e göre; toplumsal kültür ve hedefler dönüştürme faaliyetlerinin ana temasını oluşturmaktadır (Harvey, 2013: 11-12, 36). Bu durum ekonomik nedenli olacağı gibi toplumsal süreçlerin de gelişimine katkı sağlamaktadır. Toplumların yerleşik bir yaşama geçmesi, ihtiyaçlarını karşılamak amacı dışında çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasal ilişkilerin önem kazandığı bir mekânsal dönüşümü de ifade etmektedir (Tümtaş, 2012: 4-5).

Konutlar, fiziksel bir mekânı tasvir etmekle beraber çeşitli ekonomik ve siyasal mücadelelerin yer aldığı bir alan olarak tanımlanabilmektedir. Konutlar, insanların özel bir bağ kurdukları alan veya mekân olarak da tanımlanabilir (Yıldız ve Zümrüt, 2012: 396). Kentin insan hayatındaki yeri önemli bir hale gelmiştir. İnsanların kente/mekâna olan etkileri, insan ilişkileri bağlamında *yeniden mekân üretimi* şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bu da insanlar ile mekânı bütünleştirerek uzun bir süre yaşanan yer olarak ifade etmektedir (Çapçioğlu ve Alpay, 2019: 1953). Bunun olağan sonucu olarak da mekânların kullanılabilirliği durumu, insanların sosyal ve ekonomik şartları dışında ihtiyaçlarına göre değişebilmektedir.

Mekânların dönüşümünde önemli bir yöntem olan kentsel dönüşüm faaliyetleri, sermayenin kente çekilmesi ve yerel-merkezi yönetimlerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için etkili bir metot olarak görülebilmektedir. Bu noktada yasal ve kurumsal düzenlemelerin ortaya çıktığı söylenebilir (Ergun ve Dericioğulları Ergun, 2020: 124). Eskiyen, bozulan ve ihtiyaçları karşılamayan kentsel mekânların daha sağlıklı bir hale getirilmesi çalışmaları olarak tanımlanan kentsel dönüşüm uygulamaları mekânın dönüştürülmesi sürecinin yöntemi olarak sunulmaktadır (Şahin, 2008: 76). Esasen kentsel mekânların dönüşüm amacının da sermaye veya kapitalizmin kullandığı yöntemler olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Günümüzdeki kentlerin büyük bir sermaye baskısı altında olduğu ve rant temelli yaklaşım çerçevesinde yıkılıp yeniden dönüştürüldüğü söylenebilir (Harvey, 2012: 345). Harvey' göre bu durum *yaratıcı yıkım* olarak ifade edilebilen, sermaye sahipleri ile üst sınıfın kazançlı, yoksul ve dezavantajlı kesimin ise zararlı çıktığı bir dönüşüm /yeniden yapılanma sürecidir (Harvey, 2009: 193-194).

Kentsel dönüşümün yeni bir durum olmadığı ve kendi dinamikleriyle bir dönüşüm halinde olduğu savunulabilir ancak günümüzdeki dönüşüm daha çok dış kaynaklı bir müdahale olarak tanımlanabilir (Yapıcı, 2008: 18). Bu noktada kentsel dönüşüm süreci, *yerinden etme* ve *soylulaştırma* hareketi olarak değerlendirilebilir. Yaşadıkları çevreyi bırakmak zorunda kalan alt gelir grupları gittikleri yerlerde de çeşitli sorunlar yaşamakta ve birçok haktan da mahrum kalabilmektedir (Zeybekoğlu, 2013: 2-14). Batı toplumlarında yeniden gelişim, kentsel canlandırma ve mekânların rehabilite edilmesi mantığına uygun şekilde yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının, Türkiye genelinde kentsel mekânların yıkılması ve başka yerlere taşınmak şeklinde uygulandığı savunulabilir (Altınörs Çırak ve Yörür, 2006: 79).

Kapitalizm veya sermayenin güçlü bir etkiye sahip olduğu günümüzde yapılan mekânsal dönüşümlerin, insanları yerinden ederek onları sağlıklı olmayan alanlara yönlendirerek kendi amaçlarını gerçekleştirme yoluna gittikleri görülmektedir (Harvey, 2012: 185). Kentlerin bir maddi değer olarak görülmesi, yoksul kesimlerin dışarıda bırakılmasına ve orta-üst kesimin mekânsal amaçlarının gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Bu durum politikaların oluşturulma sürecinin de buna göre şekillenmesine etkide bulunur. Salt ekonomik amaçlı politikaların oluşturulması, sosyal ilişkilere/ağlara zarar verdiği gibi ve yoksunluk/yoksullukların da meydana gelmesine sebep olmaktadır (Harvey, 2013: 130; Eğilmez, 2010: 603). Bu gibi mekânsal politika anlayışları, yoksulların sıkıntılı olan durumlarını daha da kötüleştirmekte ve yaşam alanlarını sorunlu bir hale getirmektedir (Ergun ve Koçancı, 2017: 22-30).

Günümüzdeki kentsel dönüşüm uygulamalarının; *kentsel rantı* artırıcı bir yapıda olması ve yatırım çekme amacıyla yapılması, kentsel dönüşüm projelerinin toplumun büyük bir kesimin ihtiyaçlarını karşılayamamasına ve kentte sosyal ilişkilerini geliştirememesine neden olduğu söylenebilir (Doğan,

2007: 18). Çünkü ortaya çıkan soylulaştırma hareketi toplumsal grupların arasındaki mesafelerin daha da derinleşmesine neden olabilmektedir.

Kentsel dönüşüm projelerinde mekânların bir meta olarak görülmesi ve salt ekonomi amaçlı politikaların hedeflenmesi, mekânsal farklılaşmaya ve toplumsal adaletsizliklere de neden olmaktadır (Harvey, 1999: 96; Ergun ve Dericioğulları Ergun, 2020: 126-127). Kent alanlarının meta olarak görülmesi ve *kent hakkı* kavramının dönüşüm uygulamalarında göz ardı edilmesi, kentlilerin hizmetlere erişebilmesine de engel olmaktadır. Kentsel dönüşüm projelerinde ekonomik-politik bir yaklaşımın benimsenmesi ve sermayenin ana aktör olarak ortaya çıkmasının, kentsel eşitsizliği yansıttığı ifade edilebilir (Harvey, 2012: 186-189). Bu durumun kentin yapılanmasında ve dönüşüm sürecinde tüm kentlilerin söz sahibi olma hakkına zarar verdiği savunulabilir (Harvey, 2013: 43-45). Kentsel dönüşüm projelerinin mekâna olan etkileri, uzun bir süreçte değerlendirildiğinde kente olan olumlu veya olumsuz etkileri bağlamında değerlendirilebilmektedir. Kentsel dönüşümün mekânları iyileştirici, sağlıklı bir yaşam alanı oluşturma, hasar gören mekânların rehabilite edilmesi, toplumsal ihtiyaçların karşılandığı bir mekân modeli inşa etme ve kentlerin ekolojik bir yaklaşımla sürdürülebilirliğinin sağlanması noktasında çeşitli hedefleri/amaçları bulunmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları, çalışma yapılan mekânları yenilerken/dönüştürürken aynı zamanda yerel halk ile merkezi hükümetin katılımcı bir yaklaşımla sürece dâhil edildiği mekânsal düzenlemeleri ifade etmektedir (Doğan, 2007: 15-21). Kentsel dönüşümün uygulamalarının ülkeden ülkeye ve toplumdan topluma ihtiyaçlar ve gereklilikler noktasında farklı şekilde ilerlediği görülmektedir.

Özellikle toprak rantının önemli hale geldiği günümüzde sermayenin, yenilenmeye ihtiyaç duyulan bölgeleri salt ekonomik amaçlarla kuşatması ve siyasi yönden bağlantılarını kullanması, dönüşüm politikalarını doğrudan etkileyebilmektedir. Bu durum, kentsel dönüşümün sağlıklı bir şekilde ilerlemesini engellediği gibi toplumda da mağduriyetlerin ve sosyal sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır (Harvey, 2013: 132-135). Ekonomik-politik yaklaşımın bu denli etkin olması ve kentsel dönüşüm sürecini kuşatması, neoliberal politikaların varlığına ve sermayenin yeni alan arayışına bağlanabilmektedir.

3.2. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Ekonomi-Politik Değerlendirme

Kentsel dönüşümün; kentin sosyo-ekonomik yapısını iyileştirmek, işlevini yitirmiş yapıların yeniden dönüşümünü sağlama amacıyla yapıldığı savunulur ve buna göre yasal düzenlemeler yapıldığı savunulabilir (Yığıtcanlar, 2001: 55). Bir kentin dönüştürülmesini etkileyen nedenler çeşitlilik gösterebilmektedir (Ünverdi, 2005: 31). Kentsel dönüşüm çalışmaları, fiziksel yapılar kadar sosyal yapıları da iyileştirecek şekilde yapılabilir. Ortaya çıkan gelişmeler ve öngörülemeyen sonuçlar da söz konusu olabilmektedir (Cundy, 1979: 353; Gaffney, 1989: 2; Özden, 2006: 255).

Türkiye’deki kentsel dönüşüm çalışmalarının nedenlerini; aşırı nüfuslanma hareketleri, afet tehlike-riskleri, konutların yanlış yerde inşa edilmesi, konut ihtiyacının sağlanması ve ekonomik amaçlar oluşturmaktadır (Genç, 2008: 116). Özellikle 1950 ve sonrasında kentleşme sorunlarının artması ve siyasi yapıların buna göz yumması kentlerin büyük sorunlarla uğraşmasına neden olmuştur. Bu durum başta büyük kentler olmak üzere kentle ilgili dönüşüm projelerinin hayata geçirilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir (Keleş, 2004: 557; Görmez, 2004: 16).

Türkiye’deki kentsel dönüşüm projelerinin büyüyen ekonomik güce paralel şekilde ilerlediği görülmektedir. Bunda gecekonduların artmasına bağlı olarak sınıfsal ihtiyaçların artması ve kent merkezlerinin önemli bir hale gelmesi etkili olmaktadır. Ekonomiye bağlı olarak şekillenen politikaların, yeşil alanların kentsel dönüşümle yeniden yapılandırılmasına neden olduğu ve politikaların buna göre yasal zemine oturtulduğu savunulabilir. Bu durumun eski ve mekânların değer kaybetmesine de neden olduğu söylenebilir. Çünkü kentsel rantın bir değer kaybı söz konusu olmuştur (Tümertekin, 1997).

Kentsel dönüşümle mekânlara yapılan müdahaleler ekonomik çerçevede yeni rant alanları oluştururken, bazı mekânları da ekonomik anlamda arka plana itmiştir. Bu da politikaların şekillenmesine etkide bulunmuştur. Ekonomik anlamda gerçekleştirilen politikaların ulaşımı da önemli bir derecede etkilediği görülmektedir. Ulaşım yatırımları ve gelişimi konut ile iş mekânlarının erişilebilirliği kapsamında önem kazanmaktadır. Kentsel dönüşümün yeni arazileri yerleşime açması, sosyal ve mekânsal anlamda da bir sosyal ayrışmaya da neden olmaktadır (Kurtuluş, 2009). Mekânların dönüştürülme sonuçları açısından değerlendirildiğinde lüks konutlar ile gecekonduların bir arada olduğu ve ekonomik kaygıların bunun ortaya çıkmasında etkili olduğu görülmektedir.

Kentlerin aşırı büyümesi ve artan kentsel sorunların kentsel dönüşüme ön ayak olduğu savunulabilir. Bu da dönüşüm hareketlerinin hızlanmasına neden olmaktadır. Özellikle kent merkezlerinde görülen kentsel dönüşüm uygulamalarının, kentsel sorunlarını çözmekten ziyade mekâna bağlı bir şekilde yeniden yapılanma ile ekonomik alanları oluşturma amacı taşıdığı savunulabilir. Kentsel yenilenme, bu noktada yatırım alanlarını geliştirmekte ve politikaların ekonomik bir amaca hizmet etmesine neden olmaktadır. Aslında *yeni ihtiyaçlar* parolasıyla bu düşüncenin meşru bir şekilde topluma kazandırılmaya çalışıldığı da söylenebilir (Şen, 2006). Kentsel dönüşümün kentleri yeniden yapılandırmasının bir sonucu olarak da soylulaştırma hareketi görülmektedir. Bu durum ekonomik gelişmenin bir kültürel stratejisi olarak da görülebilir. Farklı gelir düzeyine sahip kesimlerin yerinden edilmesine neden olan bu durum, kentteki bölüşüm ilişkilerini de etkilemektedir. Bu sürecin gelişimi mülkiyet, üretim ve yaşama biçimleri gibi çeşitli unsurlarına bağlıdır. Tüketim ve yaşam biçimlerine bağlı taleplerle gündeme gelen bu süreç, aslında soylulaştırma hareketinin bir politikası olarak da değerlendirilebilmektedir (Smith, 2006). Kiracılar açısından ele alındığında artan konut fiyatlarının zorlayıcı bir etkisinin olduğu görülebilecektir. Bu da pahalılaştırma nedeniyle yerinden etmeye kadar gidebilmektedir.

Eski kent mekânlarının talep edilebilir olması ve insanları kendine çekmesi, daha çok sermaye hareketleri ile meydana gelmektedir. Bu durumun meydana gelmesinde, kamusal ortaklıklar ile özel fonların iyileştirme politikaları da etkili olmaktadır. Potansiyel olarak, arazi rantları tüketicilerin dikkatini çeker. Devletin ise burada büyük bir rolü bulunmaktadır. Devletin, mekânların sermayenin yatırımlarına açık hale gelmesinde özellikle yasal düzenleme ile denetleme rolleri önem arz etmektedir. Smith'e göre (2006), kentsel dönüşüm hareketiyle devletin yenilenme veya soylulaştırma hareketi doğrudan ekonomik süreçlerle bağlantılıdır ve bu da politikaların bu yönde ilerlemesine neden olmaktadır/katkı sağlamaktadır.

Yapılan mekânsal dönüşüm projeleri/uygulamaları, dezavantajlı kesimlerin yerinden edilmesine neden olurken, üretim kent dışına taşınmakta ve hizmet sektörü ile yeni orta sınıfın konut ihtiyacı ekonomik süreci şekillendirmektedir. Eski mekânlardaki tarihi mimarının sanat ve kültür etkinliklerinde değerli görülmesi de aslında erken kapitalistleşmenin bir sonucu olarak hem batı hem de diğer ülkelerde görülen bir durum olarak değerlendirilebilir. Türkiye açısından ele alındığında 1990 yılları ve sonrasında İstanbul'un bu süreçten büyük oranda etkilendiği görülmektedir. Cihangir, Galata, Ortaköy, Kuzguncuk ve Arnavutköy gibi semtlerin ekonomik temelde bir soylulaştırma ve dönüşüme uğradığı görülebilmektedir (Öktem, 2005).

3.3. Ekonomi-Politik Yaklaşımın Bir Eleştirisi: Marksist Yaklaşım

Kentlerin araştırma alanı olarak incelenmesi son dönemlerde büyük bir gelişme/ivme kazanmıştır. Kentlerin araştırılması noktasında kent kuramları ortaya çıkmış ve klasik kent kuramları ile çağdaş kent kuramlarının tartışılması söz konusu olmuştur (Rebholz, 2017). Kent mekânları ile kapitalizm arasındaki ilişkiler daha çok Karl Marks ve Friedrich Engels ile ortaya konmaya çalışılmış ve üretim süreçlerinin buna göre şekillendiği görülmüştür (Bahçeci, 2013).

Mekânların/kentlerin olanaklarının artması ve kentlerin müdahaleye açık hale gelmesi, sermayenin ve güçlü kesimin kendi çıkarlarına uygun şekilde kenti sömürmesine/kullanmasına neden olabilmektedir (Harvey, 2010: 327-328). Dönüştürülen mekânların ideolojik bir amaçla oluşturulduğu ve ideolojik bir yansıttığı ifade edilmektedir. Ekonominin ve sermaye sahiplerinin dönüştürdüğü mekânların adaletsizliklere ve çelişiklere de neden olduğu söylenebilir (Güllüpmar, 2013: 75-77).

Toplumsal ihtiyaçlardan ziyade genellikle kapitalizmin üretim ilişkileri ile mekânların dönüştürüldüğü bunun sonucunda da mekânsal büyük ayrışmaların meydana geldiği vurgulanmaktadır (Bahçeci, 2013: 49-51). Kentsel dönüşüm süreçlerinin daha çok ekonomik temelli olması ve sermaye sahiplerinin ana aktör olması, küçük çöküntü alanlarının yeni bir rant alanına dönüşmesine/zengin kesimlerin hâkim olmasına neden olmaktadır. Kapitalist sistem içerisinde bunların önlenemeyeceği ve rant arazilerinin ortaya çıkacağı söylenebilir (Engels, 1992: 77-78). Son yıllardaki kentsel dönüşüm/yenilenme çalışmalarının, kentleri üretim mekânlarından tüketim mekânlarına dönüştürdüğü de söylenebilir (Bahçeci, 2013: 51-52).

Kentlerdeki dönüşüm süreçlerinin yoksul kesim açısından ucuz ve yedek işgücünü sağlama işlevi olduğunu vurgulayana Harvey, kent sisteminin belirli bir çerçevede ortaya konduğunu ifade etmektedir (Harvey, 2009: 270-274). Kapitalist düzenin meydana getirdiği sosyal eşitsizlikler

mekânsal ayrışma ile ilişkilidir. Sermayenin hızlı bir şekilde büyümesi hızlı kentleşme/kentsel dönüştürme sürecinin sonucu olarak görülebilir.

Kentlerin dönüşümünün mekânsal farklılaşmayı beraberinde getirmesi, işçi sınıfının da bir araya gelmemesine neden olmaktadır (Harvey, 2003: 160-162). Marksist açıdan ele alındığında insanların kendi isteklerinden ziyade kapitalist üretim sürecinin bir sonucu/isteği ile mekânsal ayrışmalara maruz kaldığı görülmektedir (Tümtaş, 2012: 59-60). Kapitalist/sermaye alanı haline gelen kentlerin, çalışan sınıfların kentsel mekânda sınıf bilincini engellediğini savunan Harvey, karmaşık ilişki ve yapılanmanın buna neden olduğunu ifade etmektedir. Özellikle de sosyal açıdan çöküntü bölgelerin suç oranları göz önüne alınarak, bu kişilere tavrı alınabileceği de vurgulanmaktadır (Şengül, 2001: 20-21).

Kentsel dönüşüm çalışmaları ile eşitsiz bir şekilde sermayenin dolaşması ve mekânların bundan etkilenmesi söz konusudur (Harvey, 2012: 501). Marks'ın da ifade ettiği gibi, sermaye sahipleri ile üretici güçlerin kent mekânlarında yoğunluk kazanması, sanayide çalışacak bir *yedek insan ordusu* oluşturmaktadır. Bu durum sefaletle dönüşebileceği gibi sermaye birikiminin de devamlılığını sağlayabilmektedir (Harvey, 2012: 501). Buna rağmen Harvey, sınıf temelli hareketlerin gerçekleşebileceğini ifade eder: *“Gelişmiş kapitalist ülkelerde kendisini kentsel süreçlerin kalbine yerleştirmeyen her siyasal hareket başarısızlığa mahkûmdur. Kentsel süreçler içinde kendi iktidarını gerçekleştirilemeyen bir hareket uzun süre yaşayamaz. Çağdaş kentsel yaşamın çoklu yabancılaşmalarına karşı bir çıkış noktası gösteremeyen herhangi bir hareket, kapitalizmin devrimci dönüşümü için kitlesel destek sağlayamaz”* (Harvey, 1985: 275-276).

Sermayenin kentle olan ilişkisi açık bir şekildedir ve sermayenin, kenti sürekli amaçları doğrultusunda değiştirme politikaları, antikapitalist bir direnişin de oluşmasına imkân tanıyabilmektedir (Bahçeci, 2013: 79-80). Engels'in *“Burjuvazi, işçi sınıfının ıstırabını saklama sanatında durmaksızın yeni ilerlemeler kaydeder. Burjuvazi boş bulduğu arazileri her zaman ihtiyacı doğrultusunda kullanır.”* ifadesi kentsel dönüşüm alanlarının zengin ve üst kesimin ekonomisi ve amaçları doğrultusunda kullanılmasına örnek gösterilebilir (Engels, 2013: 184). Harvey açısından ele alındığında Marksizmin kentsel dönüşüm/toplumsal hareketliliği önemsemesi ve dikkate alması gerekmektedir. Çünkü bu sayede mekânın daha eşitlikçi bir statüye kavuşacağı öngörülmektedir (Harvey, 2013: 176).

Marksist bakış açısı, kentsel dönüşüm uygulamalarının/projelerinin kapitalizm/sermaye ile şekillenmesinden dolayı toplumsal alanda büyük ayrışmaların ortaya çıkacağını vurgulamakta ve kentsel alanda bunun önlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu noktada çıkara dayanan kentsel politikaların ancak bilinçli bir vatandaş yaklaşımıyla önlenebileceğini vurgulayan Marksist anlayış, mekânların her zaman sermayenin etkisiyle dönüştürüleceği gerçeğini de göz ardı etmemekte ve eşitlikçi bir anlayışı savunmaktadır (Özdemir Metlioğlu, 2021).

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Her açıdan ele alındığında kentsel dönüşüm projelerinin ekonomik boyutu yadsınamaz bir noktaya gelmiştir. Yeni üretim-yerleşim alanları amacıyla politikaların gerçekleştirildiği ve toplumun buna göre davranış kalıpları gerçekleştirdikleri görülmektedir. Günümüzde sitelerin büyük bir yoğunlukta artması bunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Yenilenen alanların belirli amaçlara hizmet edecek biçimde dönüştürülmesi ekonominin politikaları etkilemesine doğrudan etkide bulunmaktadır. Kentsel dönüşümle bir yerde yapılan çalışmalar ile yerel halkın uyumu önemlidir. Bu açıdan müzakere süreci bir gereklilik olarak ortaya çıkar. Ancak ekonomik kaygıların/amaçların ön planda olması yenileme çalışmalarının yerel temelden yoksun olmasına ve sermayeni kentleri/mekânları dönüştürmesine zemin hazırlamaktadır. Ekonomik hedeflerin amacına ulaşması dönüşüm bölgesinde yaşayanlarla uyumu gerekli kılar. Bu noktada politikalarla dönüşüm bölgesindeki yerel halkın uyumsuzluğu söz konusu olabilmektedir.

Kentsel dönüşümle eski yerlerin rehabilite edilmesi sağlanırken ayı zamanda devlet kurumlarının da desteği sağlanabilmektedir. Bu yerel ile ulusal hükümetin iş birliğini örnekleyen bir durumdur. Yine turizm açısından belirli mekânların dönüştürülmesi, ekonomik kaygıların bir başka örneği olarak görülebilir. *Daha çok turist için İstanbul yenileniyor* ile *Bir şemsiye olarak Avrupa Kültür Başkenti Projesi* gibi Türkiye örnekleri de kentsel dönüşümün ekonomik-politikalarını açıklamada etkili olabilmektedir. Ekonomik amaçların politikaya etkisi ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de önemli hale gelmektedir. Amaçlanan hedeflerin gerçekleştirilmesi belirli mekânların dönüşümünü kapsamaktadır. İkinci bir durum ise bundan ekonomik getiri sağlayacak kesimlerin

kimler olacağı/kimlerin etkileneceği durumudur. Ekonomik getiri sağlayan kesimlerin genelde sermaye sahipleri olması Marksist yaklaşıma göre burjuvazinin kazanımları olmaktadır. Bunun yolunun da neoliberal politikalarla kenti yeniden üretmekten geçtiği savunulmaktadır.

Ekonomik temelli olan kentsel dönüşüm projelerinde mülk sahiplerinin dikkate alındığı ancak kiracıların mağduriyeti ile ilgili politikaların ortaya konulmadığı görülmektedir. Bu durum kapitalizmin dar gelirli kesimlere olan etkileri çerçevesinde anlamlandırılır. Belirli bir kesimin dönüşüm projelerinden yararlandığı ve diğer kesimlerin dikkate alınmadığı göz önüne alındığında, toplumsal sorunların da ortaya çıkmasına neden olan bir mekân düzenlemesi söz konusu olmaktadır. Mekânlara yapılan müdahaleler ekonomik bir yatırım haline gelmekte ve buna göre stratejiler/politikalar gerçekleştirilirken, kentin ve diğer kesimlerin arka plana itildiği bir süreç yaşanmaktadır. Soylulaştırma hareketleri bunun ifade edilir örneğini oluşturmaktadır. Bu neoliberal politikaların bir sonucu olarak görülebilir. Sermaye sahiplerinin daha fazla kazanmasına ve sosyal alanda farklılaşmanın artmasına neden olan bu durum, kentsel dönüşümün mekânları sadece ekonomik olarak biçimlendirmesine de neden olmaktadır. Bunun olumsuz sonuçları da kentsel mekânda uzun yıllar telafi edilemeyecek sosyal ve yapısal sorunların ortaya çıkması olarak değerlendirilebilir.

Neoliberal politikaların önemli bir hale geldiği günümüzde kentsel dönüşüm projelerinin bu anlayışla ortaya çıktığı ve şekillendiği görülmektedir. Ekolojik kentsel yaklaşımın/kuramın çevre ile olan uyumu dikkate alarak ortaya koyduğu anlayışın bu noktada ekonomi-politik anlayışta farklı bir şekilde olduğu görülmektedir. Kent alanında toplumsal gruplar arasındaki farkı daha da artıran ekonomi temelli dönüşümlerin Neomarksist düşünürlerce de eleştirildiği söylenebilir. Sınıf bilincine dikkat çeken Neomarksistlerin kent alanındaki sermayenin belirli kişilerde toplanmasını ve kapitalist anlayışın kent mekânlarını dönüştürmesi sürecini, sosyal adaletin sağlanması noktasında büyük bir tehdit olarak gördükleri savunulabilir. Ekonomi-politik anlayışın kentsel çalışmaların önemli fonksiyonlarını göz ardı ederek sadece ekonomik temelli kapitalist anlayışa paralel şekilde ilerlemesi ve yasal açıdan bu durumunun güçlendirilmesi, mekânların sermaye için yeniden üretilmesi olarak tanımlanmaktadır. Ekonomi-politik anlayışın dünyanın birçok bölgesinde benimsendiği ve bunun ülkelerin iç dinamiklerine göre politikalara yansıdığı ve uygulandığı savunulabilir. Kentsel dönüşüm uygulamalarının da bu noktada kentsel rantı sağlayabilmenin bir yolu olarak kent ve toplum değerlerini göz ardı ettiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2010). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Projeleri. *Yerel Siyaset Aylık Bilimsel Siyasi Dergi*, (42).
- Akkar, M. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine: Batıdaki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama*, 2, 29-38.
- Akyiğit, H. (2012). Tüketim Topluluklarında Kentsel Dönüşüm Projelerinin ve Çevre-Toplum Anlayışının Sosyolojik Analizi. *Tüketim Toplumu ve Çevre Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 16-17 Kasım 2012. Karabük.
- Altınörs Çırak, A. & Yörür, N. (2006). İzmir Onur Mahallesi Örneğinde Farklı Söylemler ve Taraflar Açısından Kentsel Dönüşümün İki Yüzü. *Planlama*, (3), 79-88.
- Amin, A. & Graham, S. (1997). The Ordinary City. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 22(4), 411-29.
- Andersen, S. H. (2004), “Experiences with Deterioration of Housing & With Strategies for Housing Renewal in Europa and USA”, *International Symposium on Urban Regeneration, The Municipality of Küçükçekmece Workshop Study*, Istanbul, pp:189-201.
- Aydın, A. H. & Çamur, Ö. (2015). Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, *Solidere*, Rio De Janeiro (<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/download/article-file/227175>).
- Bahçeci, H. I. (2013). *Marksizmde Kent Sorunsalı: David Harvey ve Manuel Castells Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bailey, N. & Robertson, D. (1997). Housing Renewal, Urban Policy and Gentrification. *Urban Studies*, 4(34), 561-578.

- Boyras, Z. & Hoş, B. Y. (2013). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. *Journal of World of Turks*, 6(3), 45-63.
- Brenner, N. ve Schmid, C. (2014). The Urban Age in Question. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(3), 731-755.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question*. London: Edward Arnold.
- Couch, C. & Fraser, C. (2003). *Introduction: The European Context and The Theoretical Framework*, Edt. Chris Couch, Charles Fraser, Susan Percy, Urban Regeneration In Europe, Oxford: Blackwell Publishing.
- Cullingworth, B. (1997). *Planning in the USA Policies*. London: Issues and Processes.
- Cundy, F. C. (1979). *Scenario for a Housing Improvement Program in Disaster-Prone Areas*. *Disasters*, 3(3), 253-257.
- Çapcıoğlu, İ. & Alpay, A. H. (2019). Çevresel Gerontoloji Bağlamında Yerde Yaşlanmanın Temel Belirleyicileri ve Aktif Yaşlanma Süreciyle İlişkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (3), 1949-1966.
- Çatalbaş, F. (2011). *Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekânsal ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. New York: London.
- Demirkıran, S. 2008. *Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Doğan, A. E. (2007). *Eğreti Kamusalık Kayseri Örneğinde İslamcı Belediyecilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eğilmez, D. B. (2010). *İzmir’de Kentsel Dönüşüm ve Dönüştürülemeyen Zorunlu Yoksulluk Halleri*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Engels, F. (1992). *Konut Sorunu*. (Çev. Güneş Özdural). Ankara: Sol Yayınları.
- Engels, F. (2013). *İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu*. Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Ergun, C. & Dericioğulları Ergun, A. (2020). Harvey’in Mekân Tartışmaları Ekseninde Yaşlıların Gözünden Kentsel Dönüşüm. *Akademik Hassasiyetler*, 14(7), 121-145.
- Ergun, C. & Koçancı, M. (2017). Yoksulluk ve Kentsel Mekân Üzerine Birkaç Not. *Toplum ve Demokrasi*, 11 (24), 201-228.
- Erzene, Ş. (2013). *Kentsel Dönüşüm ve Uygulanabilirliği İle İlgili Bir Yöntem Yaklaşımı*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Farias, I. (2011). The *Politics* of Urban Assemblages. *City*, 15(3-4), 365-374.
- Featherstone, M. (2005). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, (Çev: Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gaffney, M. (1989). How to Revive a Dying City. *ORER Letter*, (3)3, 1-6.
- Genç, F. N. (2008). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 1(15), 115-130.
- Görmez, K. (2004). *Bir Metropol Kent: Ankara*. Ankara: Odak Yayınevi.
- Güllüpinar, F. (2013). *Çağdaş Kent Kuramları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gürler, E. (2003). *Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği*. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı. TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- Gürler, E. (2009). *A Comparative Study in Urban Regeneration Process: The Case of Istanbul*. Germany: VDM Verlag Dr. Müeller Publishing,
- Harvey, D. (1985). *The Urbanization of Capital*. Oxford: Blackwell.

- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*. (Çev. S. Savran). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2009). *Kapitalist Kent*. (Çev. E. Kılıç). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu*. (Çev. Sungur Savran), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Harvey, D. (2012). *Sermaye Muamması, Kapitalizmin Krizleri*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler: Şehir Hakkında Kentsel Devrime Doğru* (Çev. A. Deniz Temiz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kahraman, T. (2006). İstanbul Kentinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Planlama Süreçleri. *Planlama*, Sayı: 2, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- Kara, G. (2007). Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası II. *Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*.
- Keleş, R. (2004). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kocabaş, A. (2006). *Kentsel Dönüşüm (Yenileş(tir)me) İngiltere Deneyimi ve Türkiye'deki Beklentiler*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Kubat, A. S. ve Özden, P. P. (2003). Türkiye'de Şehir Yenilemenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *İTÜ Dergisi*, (12)1, 77-88.
- Kurtuluş, H. (2009). *Bir "Ütopya" Olarak Bahçeşehir. H. Kurtuluş içinde, İstanbul'da Kentsel Ayırışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Oruç, G. & Giritlioğlu, D. (2008). The Evaluation of Urban Quality and Vitality of The İstanbul Historical Peninsula-Eminönü District. *İTÜ Dergisi*, (5)1, 97-117.
- Öktem, B. (2005) "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı", *İstanbul'da Kentsel Ayırışma*, (Der: H. Kurtuluş). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Özdemir Metlioğlu, S. (2021). Kapital Birikim Süreçleri ve Kent Kuramları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, (14)33, 184-202.
- Özden, P. P. (2006). Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* No: 35.
- Özkan Y. Ö. (2003). "Kentsel Turizm: Bir Kentsel Dönüşüm Stratejisi", TMMOB Şehir Plancıları Odası-Kentsel Dönüşüm Sempozyumu- Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu, İstanbul, 11-13 Haziran 2003, s. 323.
- Parkinson, M. (1996). "Strategy Approaches for Area Regeneration: A Review and A Research Agenda", Area Regeneration Programme. *Policy Studies*. 20,5-21.
- Piketty, M. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital* (Çeviren: H. Koçak). Yayınevi: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Phillips, A. R. (1977). *The Garden City Movement: Its Origins and Influence On Early Modern Town Planning*. Simon Fraser University, Department of Geography, British Columbia.
- Polat, S. & Dostoğlu N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, (12)1, 61-76.
- Rebzoğlu, A. (2017). https://www.researchgate.net/publication/337482103_Kent_Kuramlari_Klasikler_ve_Cagdaslar.
- Roberts, P. (2005). "The Evaluation Definition and Purpose of Urban Regeneration", *Urban Regeneration*, London: SAGE Publications
- Roy, A. (2016). Who's Afraid of Postcolonial Theory? *International Journal of Urban and Regional Research*, 40(1), 2000-2009.
- Schwambach, F. K. (2011). *Mega-Events in Rio De Janeiro and Their Influence on the City Planning*. 15th International Planning History Society Conference, Universität Bauhaus Weimar.

- Shin, H. B. (2018). *Geography: Rethinking the 'Urban' and 'Urbanization'*. Deljana Iossifova, Christopher N.H. Doll, Alexandros Gasparatos (Eds.), *Defining the Urban: Interdisciplinary and Professional Perspectives* içinde (s. 27-39). Oxon: Routledge.
- Short, J. R. (2006). *Urban Theory: a Critical Assessment*. Basingstroke, UK: Palgrave Macmillan.
- Smith, N. (2006). Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma, (Çev: İlknur Urkun-Bowe, İbrahim Gündoğdu), *Planlama Dergisi*, 2,13-27.
- Swyngedouw, E.; Moulaert, F.; Rodriguez, A. (2002). *Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy*. Published by Blackwell Publishing.
- Şahin, N. (2008). Kentsel Dönüşüm. *Bursa Defteri*, (31)32, 76-79.
- Şen, B. (2006). *Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri: İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması*.
- Şengül, T. (2001). Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı, *Praksis Dergisi*, (2), 9-31.
- Şişman, A. ve Kibaroglu, D. (2009). *Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları*. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı: 1-9.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tiesdell, S, & Heath, T. (1996). *Revitalizing Historic Urban Quarters*. London: Architectural Press.
- Tümertekin, E. (1997). *İstanbul İnsan ve Mekân*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tümtaş, M. S. (2012). *Kent, Mekân ve Ayrışma*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türel, A. (2011). *Konut Üretiminin Planlama Sistemiyle İlişkisi: Türkiye Örneği*. A. Eraydın içinde, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu Bildiri Kitabı* (s. 63-77). Ankara: KBAM.
- United Nations [UN] (2016). *HABITAT III New Urban Agenda*. United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development, Quito.
- Uzun, C. N. (2006). Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri. *Planlama Dergisi*, (2), 49-52.
- Ünverdi, H. Z. (2005). Kentsel Dönüşüm Bir Dönüm Noktası Mı?”, *Ege Mimarlık*, (15)53, 30-31.
- Yapıcı, M. (2008). Yuvarlak Masa Söyleşi, İstanbul'da Kentsel Dönüşüm. Mimar: İstanbul.
- Yenigül, S. B. & Çamur, K. (2011). *Yeni-liberal Politikaların Metropolitan Kentlerin Kırsal Saçaklanma Alanlarına Etkisi: Ankara Etkisi*. A. Eraydın içinde, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu Bildiri Kitabı* (s. 1-15). Ankara: KBAM.
- Yerebasmaz, H. (2006). *Gerze Kentsel Dönüşüm Örneğinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yetişkul, E. & Şenbil, M. (2011). *Bir Planlama Aracı Olarak Piyasa Odaklı Planlama Kurumu: Uluslararası Örnekler ve Ülkemizdeki Mevcut Durum*. A. Eraydın içinde, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu Bildiri Kitabı* (s. 15-25). Ankara: KBAM.
- Yıldız, M. Z. ve Zümrüt, M. S. (2012). *Toplu Konut İdaresi (TOKİ)'nin Kentsel Dönüşüme Etkisi ve Konut Üretim Faaliyetlerine Eleştirel Bir Bakış (Diyarbakır Kenti Örneği)*.
- Yiğitcanlar, T. (2001). Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci. *Planlama*, (4), 55-58.
- Zeybekoğlu, S. (2013). *Kentsel Dönüşüm ve Kentte İnsan Hakları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Zimmer, A., Cornea, N. & Veron, R. (2018). *Urban Political Ecology: Landscapes of Power*. (Ed: Deljana Iossifova, Christopher N.H. Doll, Alexandros Gasparatos), *Defining the Urban: Interdisciplinary and Professional Perspectives*. Oxon: Routledge.

URL1 <http://site.iugaza.edu.ps/falqeeq/files/2010/02/Planning-Theory.pdf>.